

Arkeologiset kaivaukset Lappeenrannan Kauskilan Kappelinmäellä kesällä 2003

Ville Laakso

Etelä-Karjalan museo
Lappeen kotiseutuyhdistys

Arkistotiedot

Ristiretkiajan–historiallisen ajan ruumiskalmiston ja kirkonpaikan kaivaus 4.8.–4.9.2003

Kunta: Lappeenrannan kaupunki

Kylä: Kauskila

Kohde: Kappelinmäki

Tila: 1:143 Heikkilä (405-428-0001:0143)

Maanomistaja: Toivo Myllynen, Snellmaninkatu 25 A 30, 53100 Lappeenranta

Peruskarttalehti: 3133 09 Hanhijärvi; painovuosi 1995

Peruskarttakoordinaatit kohteen keskeltä: x=6763 64; y=3562 94; z=n. 72,5 (N60)

Aikaisemmat tutkimukset:

- inv. Björn Cederhvarf 1896
- tark. Helmer Salmo 1953
- kaiv. Unto Salo 1953
- inv. Timo Miettinen 1974
- koekaiv. Minna Kähtävä-Marttinen 1997
- kaiv. Ville Laakso 1999
- kaiv. Ville Laakso 2000
- koekaiv. Ville Laakso 2001
- kaiv. Ville Laakso 2002

Aikaisemmat löydöt: KM 13098:1-18, KM 13365:1-207, KM 19474, KM 30670:1-35, KM 31928:1-1007, KM rahakammio 99043, KM 32456:1-147, KM 33083:1-134, KM 33582:1-49

Vuoden 2003 löydöt: KM 34303:1-793 (diar. 22.12.2003)

Kaivauksilla otetut näytteet: ks. liite 1.

Kertomuksen alkuperäiskappale: Museovirasto, arkeologian osaston arkisto

Kertomukseen liittyvät diapositiivit: Etelä-Karjalan museo EKM 4217:1-82, ks. liite 2.

Kertomukseen liittyvät mustavalkonegatiivit: Etelä-Karjalan museo EKM 1762:1-82, ks. liite 3.

Kertomukseen liittyvät alkuperäiset kartat (paperitulosteina kaivauskertomuksen liitteenä 4):

1.	Yleiskartta	1:500
2.	Alue VI, maan pinnan ja tason 1 korkeusluvut	1:50
3.	Alue VI, taso 3	1:50
4.	Alue VI, tason 3 korkeusluvut	1:50
5.	Alue VI, taso 4	1:50
6.	Alue VI, tason 4 korkeusluvut	1:50
7.	Alue VII, maan pinnan ja tason 1 korkeusluvut	1:50

Sisällys:

1. Tutkimusten taustaa	4
2. Kaivausalueet ja mittaukset	5
2.1. Kaivausalueet	5
2.2. Mittaukset	5
2.3. Vuoden 1953 kaivausalueen paikantaminen	6
3. Kaivaustekniikka ja dokumentointi	8
4. Kaivaushavainnot	8
4.1. Alue VI	8
4.1.1. Yleiset havainnot	8
4.1.2. Kivirakenteet	9
4.1.3. Muut rakenteet	11
4.1.4. Löydöt	11
4.2. Alue VII	12
4.2.1. Yleiset havainnot	12
4.2.2. Maayksikkö M1	13
4.2.3. Rakenteet	13
4.2.4. Löydöt	14
5. Yhteenveto kaivauksen tuloksista	15

Liitteet:

Liite 1: luettelo kaivauksella otetuista näytteistä

Liite 2: luettelo kaivauksella otetuista diakuvista

Liite 3: luettelo kaivauksella kuvatuista mustavalkonegatiiveista

Liite 4: kaivauskartat 1-7

1. Tutkimusten taustaa

Lappeen(rannan) Kauskilan Kappelinmäen muinaisjäännösalueella järjestettiin loppukesällä 2003 kaivaus, jossa tutkittiin paikalla sijainneen kirkkorakennuksen jäännöksiä sekä jatkettiin ruumiskalmiston tutkimuksia. Tutkimuksille oli myönnetty kaksivuotinen, yhteensä n. 38 000 euron rahoitus liittyen *Vuoksen laakson kulttuurimatkailureitti* -nimiseen EU-Interreg-hankkeeseen, jota hallinnoi Lahden kaupungin museo. Hankkeen rahoittajia ovat Euroopan Unionin Aluekehitysrahasto, Etelä-Suomen lääninhallitus, Lahden kaupunki, Lappeenrannan kaupunki ja Jääski-seura ry. Lisäksi Suomen Kulttuurirahaston Etelä-Karjalan rahasto oli myöntänyt Lappeen kotiseutuyhdistykselle 15 000 euron apurahan Kappelinmäen kirkonjäännöksen kaivaustutkimukseen.

Kaivauksen käytännön järjestelyistä vastasi Etelä-Karjalan museo. Järjestelyissä auttoi jälleen myös Lappeenrannan seurakuntayhtymä ja jonkin verran materiaali- ym. apua saatiin lisäksi Turun yliopiston arkeologian oppiaineelta.

Tutkimusten valvojana toimi dos. Jukka Luoto Etelä-Karjalan museosta ja kaivausjohtajana allekirjoittanut. Piirtämisestä kentällä vastasi Antti Bilund, joka on piirtänyt myös arkistokartat ja luetteloinut kaivauslöydöt. Tutkimusavustajana toimi Juha Ruohonen, vastuualueenaan erityisesti löytöjen tallentaminen. Palkatut kaivajat olivat Akuliina Aartolahti, Janne Haarala, Maija Kärki, Heidi Martiskainen, Anna-Riikka Vadén ja Anna Väänänen, kaikki arkeologian opiskelijoita. Vapaaehtoisina työntekijöinä olivat Maija Akkanen, Hilikka Harmaala, Jaakko Korhonen, Pentti Laiho, Arja Manninen, Topi Myllynen, Pirkko Nivanto, Marja Oikonen, Irmeli Ojanne, Säde Rantanen ja Minna Rohunen. Vapaaehtoisia oli päivittäin töissä yleensä 3-5 henkeä; heidän työtään koordinoi jälleen Etelä-Karjalan arkeologian harrastajien yhdistys Jatuli ry. Henkilötyöpäiviä kaivauksella kertyi kaikkiaan 284½. Palkatun työvoiman osuus tästä oli 202 työpäivää.

Kiitoksen erittäin myönteisestä suhtautumisesta tutkimuksiin ansaitsee maanomistaja Toivo Myllynen, joka antoi korvauksetta kaataa muutamia täysikasvuisia puita kaivausalueiden VI ja VII kohdalta. Ilman tätä apua olisi tutkimusten toteuttaminen ollut aivan mahdotonta.

Olosuhteet olivat kaivauksella kohtuulliset; sadetta kuitenkin saatiin runsaasti varsinkin kaivauksen loppupuolella. Märkyys häiritsi erityisesti seulomista ja dokumentointia, mutta pahimpina päivinä myös itse kaivamista. Myös joidenkin päivien kylmyys hankaloitti työtä jonkin verran.

Tutkimuksia sivuavista seikoista mainittakoon seuraavat. Kaivausjohtaja esitteli Kappelinmäen tutkimuksia 1.9. Lappeen kotiseutuyhdistyksen ja Lappeenrannan seurakuntayhtymän paikan päällä järjestämässä yleisötilaisuudessa, jossa oli läsnä noin 30 henkeä. Kaivauksella vierailivat 27.8. prof. J.-P. Taavitsainen ja dos. Markus Hiekkänen. Arkeologi Timo Sepänmaa kävi tutustumassa kaivauksiin 29.-31.8. ja arkeologi Mervi Suhonen poikkesi kaivauksella palatessaan 11.8. Viipurin (A. Saksan kaivaukset) kautta matkaltaan Novgorodiin. Maanomistaja Toivo Myllynen kertoi 12.8. käydessään paikalla, että Kappelinmäen länsilaidalla olevat juoksuhaudat yms. rakenteet on ilmeisesti kaivettu noin vuosina 1941-42; Myllysen tiedossa ei ollut, että tuolloin olisi löydetty luita.

Mainittakoon myös muutamia kaivausten aikana tehdyt uudet tummatulikukkahavainnot. Korkea-Ahon ja Siparin välisen kylätien varressa, Pesun kohdalla, totesivat V. Laakso ja J. Ruohonen 4.8. heti tien eteläpuolella muutamia kukintovarsia. Samassa yhteydessä havaittiin lisäksi useita kymmeniä kukintovarsia Korkea-Ahon kylässä, muutaman kymmenen metrin säteellä kohdasta x=6766 48; y=3560 26, Vihtolaan vievän kylätien molemmin puolin, heinä- ja kesantomaalla noin 40 x 40 metrin alalla. Timo Sepänmaa löysi uusia tummatulikukkaesiintymiä 30.8. myös Kauskilan Karhunkylästä kohdasta x=6764 19; y=3562 70 (n. 30 x 40 metrin alalla kesantomaalla ja kärrytien pientareella 8 viimevuotista kukintovartta ja yksi uusi), Annikkalan kylästä tien eteläpuoliselta pientareelta kohdasta x=6762 42; y=3562 02 (yksi viimevuotinen kukintovarsi) sekä Melkkolan kylän keskeiseltä asutusalueelta, kylätien varresta.

Kappelinmäen sijainnista, ympäristöstä ja tutkimushistoriasta ks. tarkemmin aiemmat inventointi- ja kaivauskertomukset Museoviraston arkeologian osaston arkistossa.

2. Kaivausalueet ja mittaukset

2.1. Kaivausalueet

Kaivausalue VI avattiin kirkonjäännöksen tutkimiseksi; tavoitteena oli saada vuosina 2001-2002 todettu rakennuksen kivijalka kokonaan näkyviin. Alue sijoitettiin koordinaatiston kohtaan 506-516/471-482 (tässä ja myöhemmin ilmoitetaan ensin x-, sitten y-koordinaatit) siten, että kauemmas kivijalan ulkopuolelle jääneet alueen nurkat (506-507/471-472, 506-508/481-482, 515-512/471-472 ja 515-516/480-482, yhteensä 6 m²) jätettiin kaivamatta. Kaivauksen loppuvaiheessa avattiin lisäksi 3 m²:n kokoinen laajennus kohtaan 507-508/468-471, jotta saataisiin selville, jatkuuko eteläseinään liittyvä kiveys siihenastiselta kaivausalueelta vielä länteen.

Yhtenäisen kaivausalueen laajuus oli siis kaikkiaan 104 m², josta vuonna 2003 avattua uutta kaivaus-alueetta oli kuitenkin vain 81 m², sillä alueen VI sisälle jäi myös 20 m² vuoden 2001 koekaistoja sekä 6 m²:n laajuinen vuoden 2002 kaivausalue IV (ks. yleiskartta).

Välittömästi Viipurin-tien itäpuolella sijainnut kaivausalue VII avattiin kalmiston tutkimusten jatkamiseksi. Sijainnin tarkoituksena oli samalla yhdistää aiempien vuosien kaivausalueet I ja II: uuden kaivausalueen pohjoisrajan muodosti alueen II eteläreuna ja itärajan alueen I länsireuna. Koordinaatistoon nähden vinon länsirajan muodosti maantienojan penkan yläreuna. Alue kattoi siten kaivauskoordinaatiston ruudut 498-508/460-463, 498-505/463-465, 508-509/461-463, 505-507/463-464, 498-499/465-466 sekä linjojen 498/460-508/457,20–508/460–498/460 välisen kolmionmuotoisen alueen. Alueen kokonaislaajuus oli noin 61,5 m².

2.2. Mittaukset

Koordinaattijärjestelmä säilytettiin tutkimusten jatkuessa samana kuin vuosina 1997-2002. Järjestelmässä x-koordinaatti kasvaa pohjoiseen ja y-koordinaatti itään.

Vuonna 2003 mittauksiin käytettiin takymetriä; aiemmin on käytetty vaaituskojetta ja erilaisia mittoja. Mittaustarkkuuden nyt huomattavasti parannuttua – erityisesti koko muinaisjäännösalueen mitataavassa – pyrittiin takymetrillä mitattu kaivauskoordinaatisto kiinnittämään maastoon niin, että se vastaisi mahdollisimman hyvin aiempaa koordinaatistoa, ja että aiemmin kartoille merkittyjen kohteiden (erityisesti kaivausalueiden) koordinaatit eivät missään poikkeaisi paljon aiemmin mitatuista.

Takymetri asemoitiin käyttämällä vuoden 1997 kiintopistettä KP1 (x=512,500, y=500,000). Kiintopisteeltä vedettiin narulla linja x=512,500 länteen siten, että se sopi keskimäärin mahdollisimman hyvin lähellä oleviin tien itäpuolisiin kaivausalueiden (I, II, IV ja koekaistat) aiemmin merkittyihin kulmiin ja muihin pisteisiin. Takymetri pystytettiin luotilangan avulla narun päälle satunnaiseen kohtaan, ja sen y-koordinaatti määritettiin mittaamalla takymetrillä etäisyys KP1:stä.

Näin asemoituna tunnettujen pisteiden tarkistusmittauksissa erot aiemmin mitoilla mitattuihin koordinaatteihin vaihtelivat satunnaisesti, mutta olivat yleensä alle 5 cm aiempien kaivausalueiden kaukaisemmissakin kulmissa. Poikkeuksena oli vuoden 2001 Pohjois–etelä-suuntainen koekaista, jonka pohjoispää on noin 10 cm liikaa idässä. Kaistan jatke pohjoiseen (2002) on hieman toiseen suuntaan vinossa siten, että sen pohjoispää on lähes oikealla paikallaan. Viipurin-tien länsipuolista kaivaus-alue III ei tarkistusmitattu. Vuoden 1997 toisen tasokiintopisteen (KP2) koordinaatit tarkistusmittauksessa poikkesivat alkuperäisestä noin 8 cm kaakkoon.

Tämä merkitsee sitä, että pisteiden KP1 ja KP2 kautta kulkeva vuoden 1997 koordinaatiston ja yleiskartoituksen peruslinja ei ole aivan (takymetrin asemoinnin mukaisen) kaivauskoordinaatiston y-akselin suuntainen. Ero on kuitenkin niin pieni, että sen aiheuttama virhe yleiskartassa jää piirtotarkkuuden alapuolelle.

Kun takymetri oli saatu tyydyttävästi asemoitua, mitattiin muinaisjäännösalueelle tulevaa käyttöä varten kahdeksan kiintopistettä (ks. taulukko 1). Uudet pisteet merkittiin kiveen noin 5 cm läpimittaisella hakatulla ristillä, jonka keskelle tehtiin pieni syvennys prisma-auvan paikaksi. Korkeusmittausten kiintopisteenä käytettiin edelleen vuoden 1997 korkeuskiintopistettä (KP8).

Kaivausten aikana takymetri asemoitiin päivittäin käyttäen kahta kiintopistettä (KP1 ja KP3). Jäänösvirhe asemoinnissa vaihteli välillä 0,000-0,002 m käytettäessä statiivia prisman pitimänä.

Taulukko 1. Vuonna 2003 maastoon merkityt ja takymetrillä mitatut kiintopisteet.

Kiintopiste	x	y	z	Huomautuksia
KP1	512,500	500,000	72,947	Vuoden 1997 tasokiintopiste 1 maakivessä kalmistoalueen itäpuolella. Koordinaatit pidettiin samoina vuonna 2003 kiintopisteitä takymetrillä uudelleen mitattaessa.
KP2	543,942	500,050	73,563	Vuoden 1997 tasokiintopiste 2 (x=544,00, y=500,00) kalliassa muistomerkin lähellä kalmistoalueen koillispuolella. Taulukon koordinaatit saatiin vuonna 2003 kiintopisteitä takymetrillä uudelleen mitattaessa.
KP3	515,414	469,246	73,560	Uusi kiintopiste. Merkitty suuren kannon yläpinnan keskelle kalmistoalueelle.
KP4	496,903	465,868	72,652	Uusi kiintopiste. Merkitty maakiven yläpinnalle aiemmin pohjaan kaivetulle kaivausalueelle.
KP5	551,341	472,888	73,452	Uusi kiintopiste. Merkitty loivasti länteen laskevaan sileään, sammaleen peittämään kalliopintaan kalmistoalueen pohjoispuolelle.
KP6	517,937	477,377	73,318	Uusi kiintopiste. Merkitty harjavan maakiven yläosaan kalmistoalueelle.
KP7	504,234	443,735	72,471	Uusi kiintopiste. Merkitty tielevikkeen pengerrykseen kuuluvan kiven yläosaan kalmistoalueen ja tien länsipuolelle.
KP8	490,046	492,193	72,886	Vuoden 1997 korkeuskiintopiste maakivessä kalmistoalueen kaakkoispuolella (tasokoordinaatit aiemmin vain arvioitu yleiskartoituksen yhteydessä, likimain x=490, y=493). Pisteiden korkeudeksi on vuonna 1997 määritetty 72,89 m mpy, ja kaikki myöhemmät korkeusmittaukset perustuvat tähän. Taulukossa mainittu korkeus on mitattu kiven pintaan vuonna 2003 takymetriprisman paikaksi hakatun merkin pohjasta.

2.3. Vuoden 1953 kaivausalueen paikantaminen

Unto Salon vuoden 1953 kaivausalueen tarkka paikantaminen maastossa on ollut yksi tutkimusten tavoitteista vuodesta 1997 lähtien. Vuonna 1999 kaivausalueella II havaittiin Salon kaivausalueen reuna ja pohja sekä alueen ulkopuolella Salon kaivaman maan alle jäänyt vanha pintaturve (ks. vuoden 1999 kaivauskertomus). Alueen II kohdalla Salon kaivaman alueen reunan muoto ei kuitenkaan ollut säännöllinen. Tämä näkyy myös Salon kartassa, jossa suoran kaivausalueen reunan ulkopuolelle on merkitty löytöjä ja maan pinnan alapuolella olevia korkeuslukuja. Vuonna 1999 Salon karttaa ja kaivauksissa havaittua Salon kaivaman alueen reuna ei siten voitu yhdistää toisiinsa. Vuonna 1999 havaittiin alueella II kaksi paalun jäännöstä, joiden arveltiin olevan Salon kaivauksiin liittyviä paaluja, mutta niitäkään ei voitu yhdistää tiettyihin Salon karttaan merkittyihin paaluihin.

Vuoden 2003 kaivauksissa alueella VII tuli esiin selvä ja terävä väriraja (ks. dia 4217:74). Sen muodon ja suunnan todettiin vastaavan Salon karttaan merkittyä kaivausalueen kaakkoiskulmaa. Kartassa ei myöskään ole viitteitä siitä, että kaivaus olisi tällä kohdalla ulottunut karttaan merkityn kaivausalueen reunan ulkopuolelle. Asiaa tarkemmin tutkittaessa kaivausalueella VII huomattiin muutamia kiviä, jotka on merkitty myös Salon karttaan vuoden 1953 kaivausalueen itäpuolelle. Näiden kivien suhteellisten sijaintien ja korkeuksien perusteella voitiin varmistaa, että havaittu väriraja tosiaan on Salon kaivausalueen kaakkoiskulma.

Salon kaivauskoordinaattien ja nykyisten kaivauskoordinaattien välille saadaan muunnos:

$$X = X_{0s} + X_s \cdot \cos K + Y_s \cdot \sin K$$

$$Y = Y_{0s} - X_s \cdot \sin K + Y_s \cdot \cos K$$

$$Z = Z_{0s} - Z_s / 100$$

missä:

X, Y ja Z = koordinaatit nykyisessä kaivauskoordinaatistossa (Z = korkeus m mpy)

X_{0s} ja Y_{0s} = Salon koordinaatiston origo nykyisessä kaivauskoordinaatistossa

X_s ja Y_s = Salon koordinaatit origosta pohjoisluoteeseen (X_s) ja itäkoilliseen (Y_s)

K = Salon koordinaatiston ja nykyisen koordinaatiston välinen kulma

Z_{0s} = Salon korkeuslukua 0 (cm) vastaava korkeus (m mpy)

Z_s = Salon korkeusluku (cm)

Vuoden 1953 kaivauskertomuksen kartassa ei ole varsinaista koordinaatistoa, vaan neljän neliömetrin kaivausrudut on numeroitu roomalaisin ja latinalaisin numeroin (esim. ruutu II:6). Koordinaatistomuunnoksen kannalta oli syytä valita Salon kartassa käytettävän koordinaatiston origoksi piste, joka voidaan mahdollisimman varmasti ja tarkasti paikantaa nykyisessä koordinaatistossa. Origoksi valittiin Salon kartassa erään paikannetun kiven (korkeusluku 133) länsikärjen vieressä oleva piste, joka sijaitsee ruutujen 7:II ja 7:III rajalla, ruutujen kulmissa olevien paalujen puolivälissä, ja samalla Salon kaivausalueen reunalla.

Kun maastossa havaitut väriraja ja sekä toisaalta Salon kartassa oleva kaivausalueen reuna ja kivet sovitettiin kokeilemalla mahdollisimman hyvin kohdalleen, saatiin tämän pisteen koordinaateiksi nykyisessä kaivauskoordinaatistossa $X_{0s} = 505,80$, $Y_{0s} = 458,97$ ja kulmaksi $K = 9,5324$ astetta. Tunnistettujen viiden kiven vuonna 2003 mitatut sijainnit osuvat Salon karttaan piirrettyjen kivien sisälle.

Myös tunnistettujen kivien suhteelliset korkeudet vastaavat hyvin Salon kartassa olevia korkeuslukuja. Niiden perusteella Salon korkeuslukua 0 vastaava absoluuttinen korkeus $Z_{0s} = 74,46$ m mpy.

Taulukko 2. Tunnistettujen kivien mitatut ja Salon korkeusluvuista lasketut korkeudet sekä näiden erotus. Salon korkeuslukua 0 vastaava korkeus $Z_{0s} = 74,46$ m mpy.

Kivi	X	Y	Z (mit)	Z_s	Z (lask)	Z (mit) – Z (lask)
1	506,69	461,59	73,20	127	73,19	0,01
2	505,86	459,19	73,12	133	73,13	-0,01
3	504,28	459,42	73,05	141	73,05	0
4	501,92	459,76	72,86	158	72,88	-0,02
5	502,26	460,70	72,96	152	72,94	0,02

Vuoden 1953 kaivausalue voidaan nyt katsoa varsin tarkasti paikannetuksi. Kaivausalueen eteläpään ja koko kaivausalueen pohjois–etelä-suuntaisen sijainnin osalta tarkkuus lienee noin 10 cm. Pohjoispään sijainti itä–länsi-suunnassa on jonkin verran epävarmempi, sillä arvio Salon kaivauskoordinaatiston pohjoissuunnasta perustuu vain pienellä alueella kaivausalueen kaakkoiskulmassa tehtyihin havaintoihin. Melko pienikin virhe pohjoissuunnan arvioinnissa aiheuttaa jo suuren virheen (ehkä jopa useita kymmeniä senttimetrejä) kaivausalueen pohjoispäässä.

Uuden paikannuksen perusteella Salon kaivausalue sijaitsee noin 3,5 m etelämpänä kuin aiemmin on arvioitu ja vuosina 1999–2002 yleiskarttoihin piirretty. Mainittakoon vielä, että tämän uuden paikannuksen mukaan vuonna 1999 alueella II havaitut paalut eivät osu Salon kaivauskoordinaatistossa ruutujen kulmiin tai edes lähelle niitä.

3. Kaivaustekniikka ja dokumentointi

Kaivauksessa noudatettiin vuosina 1999-2002 vakiintuneita menetelmiä (näiden valinnasta perusteluineen ks. vuosien 1997-2001 kaivauskertomukset).

Pintaturpeet poistettiin mahdollisimman ohuena kerroksena lapiolla ja tarkastettiin silmämääräisesti sekä metallinpaljastimella. Turvekerroksen alaosa siistittiin lastoilla; tässä yhteydessä kertynyt irtomaata seulottiin, mikäli mahdollista.

Turpeen alta saatiin esille 1. taso; sen jälkeen kaivettiin 1.-2. kerrokset, joiden paksuus oli yhteensä 10 cm. Nämä kaivettiin kahdessa 5 cm:n paksuisessa osassa ja löydöt otettiin kerroksista talteen erikseen, mutta kuten aikaisempinakaan vuosina, ei näiden väliin jäänyttä 2. tasoa erikseen dokumentoitu, paitsi alueella VI, jolla se dokumentoitiin sanallisesti ja valokuvaamalla. Toisen kerroksen alta saatiin esille 3. taso. Sen alta kaivettiin 3. kerros, jonka paksuus oli 10 cm. Tämän alla oli 4. taso. Alueella VI myös 3. kerros kaivettiin kahdessa 5 cm:n paksuisessa osassa.

Alueella VI ensimmäinen ja toinen taso dokumentoitiin sanallisesti ja valokuvaamalla, 3.-4. tasot lisäksi piirtäen. Tasokartoissa käytettiin samaa 1:50 -mittakaavaa kuin aiempinakin vuosina. Alueen VII ensimmäinen taso dokumentoitiin sanallisesti ja valokuvaamalla.

Alueelta VI poistettiin 4. tason dokumentointia varten joitakin sellaisia vuoden 2001 koekaistojen kohdalla olleita kiviä, jotka jäivät kokonaan tason 4 yläpuolelle, mutta jotka oli v. 2001 jätetty poistamatta ja dokumentoitu 4. tason karttoihin ja valokuviin, jotta mahdolliset kivirakenteet olisi ollut helpompi hahmottaa. Neljännen tason kartoissa on koekaistojen kohdalla siis vähäisiä eroavaisuuksia vuosien 2001 ja 2003 dokumenttien välillä.

Kaivauksessa käytettiin muuten lastaa, mutta alueen VII maayksikkö M1 kaivettiin suureksi osaksi lapiolla. Kaikki maata seulottiin kuivana lukuun ottamatta pintaturpeita, joita ei seulottu. Seulomisessa käytettiin osin 5 mm:n (kuten oli käytetty vuosina 1999-2002), osin 6 mm:n silmäkokoja. Valokuvamisesta vastasi kaivausjohtaja. Näytteitä (ks. liite 1) otettiin valikoiden, vain selkeistä konteksteista.

Alue VI kaivettiin 4. tasoon (pois lukien ruudut 506-511/473-474 ja 513-514/481-482, jotka oli vuonna 2001 kaivettu 4. kerroksen puoliväliin, sekä ruutu 508-509/471-472, joka jätettiin 3. kerroksen puoliväliin) ja peitettiin vettä läpäisevällä taimiharsolla ja maalla sekä lopuksi turpeilla. Kivijalan ylimpien kivien yläosa jätettiin näkyviin, jotta kivijalka olisi mahdollista hahmottaa maan pinnalle. Alueen profiileihin kiinnitettiin muovisuikaleet, jotta kaivauksia mahdollisesti jatkettaessa on helpompaa erottaa tutkitut alueet tutkimattomista.

Alueen VII pohjoisosasta (ruudut 506-508/457,50-462 ja 507-509/461-463, yhteensä n. 11 m²) tuli kaivettua pois ainoastaan maayksikkö M1; kaivauksen lopuksi saavutettiin tällä kohdalla siis alkuperäinen (vuotta 1953 edeltävä) maanpinta. Muu osa alueesta kaivettiin 3. tasoon. Myös tämä alue peitettiin huolellisesti vettä läpäisevällä taimiharsolla ja maalla sekä lopuksi turpeilla.

Kaivausalueiden puiset kulmapaalut jätettiin paikoilleen alueiden myöhemmän tunnistamisen helpottamiseksi.

4. Kaivaushavainnot

4.1. Alue VI

4.1.1. Yleiset havainnot

Alue sijaitsi loivassa kaakkoon viettävässä rinteessä, jossa ei maan pinnalle näkynyt mitään erikoista. Paikalla kasvoi muutamia isoja kuusia, aluskasvillisuus oli niukkaa. Siellä täällä näkyi muutamien kivien yläpintoja, mutta ne eivät muodostaneet mitään tunnistettavaa rakennetta.

Ensimmäisessä tasossa (ks. dia 4217:9) ei näkynyt mitään erikoista, lähinnä humuksen värjäämää hiekkaa. Sieltä täältä pisti esiin kivien lakia, mutta selviä rakenteita ne eivät muodostaneet (ks. kuitenkin alla ruutu 508-509/471-472). Ensimmäinen kerros oli sekoittunutta, humuksen värjäämää hiekkaa, jossa oli hieman hiiltä.

Toisessa tasossa näkyi ruuduissa 514-515/471-473 pohjois–etelä-suuntainen, metrin pituinen ja 60-70 cm leveä ympäristöään vaaleampi raita, joka jatkui pohjoisessa kaivausalueen ulkopuolelle ja etelässä vuoden 2001 koekaistaan (ks. diat 4217:10 ja 66). Ruutuihin 512-513/471-473 se ei kuitenkaan enää ulottunut. Maa raidassa oli hiekkaa, jonka seassa oli hienompaa ainesta, lähinnä hiesua. Ilmiö saattaa liittyä tällä kohdalla olleeseen vanhaan tieuraan, jota varten näyttäisi em. kohdan pohjoispuolelle joskus tuodun maata (silmämääräinen havainto maan pinnalta). Tieuraa olisi siis tällä kohdalla lievästi pengerretty/vahvistettu/tasoitettu, mistä nyt havaittu harmaa raita olisi merkki.

Muuten 2. tasossa ei näkynyt mitään erikoista: vain läikikästä sekoittunutta hiekkaa, joka oli yleissävyltään huomattavasti vaaleampaa kuin 1. tasossa (diat 4217:12-16). Siellä täällä näkyi halkaisijaltaan 20-30 cm:n kokoisia kiviä, mutta selviä rakenteita ei –pois lukien em. vaalea raita sekä alla mainittu kiveys ruudussa 508-509/471-472. Rakennuksen kivijalan saattoi hahmottaa ainoastaan, kun sen olemassaolon tiesi ennalta.

Kolmannessa tasossa kivien määrä oli edellisiä tasoja selvästi suurempi ja kivijalkakin alkoi, erityisesti itäosastaan, erottua (diat 4217:22-27 ja kartta 3). Maa oli pääosin sekoittunutta kirjavaa hiekkaa. Kolmannen kerroksen yläosassa tuli edelleen esille yksittäisiä pienialaisia hiililäikkiä, joilla ei ollut selvää suhdetta esim. alueen kivirakenteisiin. Maa oli 3. kerroksessa edelleen suurimmaksi osaksi sekoittunutta.

Neljännessä tasossa (diat 4217:50-52, 54 ja 56-61 sekä kartta 5) kivijalka erottui erittäin hyvin (ks. tarkemmin seuraava luku). Maa oli edelleen suurelta osin sekoittunutta ruskeaa hiekkaa. Vähiten sekoittuneelta hiekka vaikutti aivan kivijalan tuntumassa (*harmaa, humuksensekainen hiekkamaa* kartassa 5). Tämäkään ei kuitenkaan ole täysin koskematon maata, sillä kivijalkaa ei ole voitu rakentaa kaivamatta maata sen kohdalla. Osassa aluetta erottui pitkänomaisia läikkiä, jotka ovat todennäköisesti hautoja (ks. tarkemmin jäljempänä luku 4.1.3.). Yhteenkään alkuperäisellä paikallaan olleeseen hautaukseen ei kaivauksissa osuttu.

Yhtenäisempää palo- tai hiilikerrosta ei alueella missään vaiheessa havaittu, vaikka hiililäikkiä kaitettaessa erityisesti tarkkailtiin ja seurattiin. Yhtenäisen palokerroksen puuttumisen selittänee ainakin osittain se, että kivijalan sisäpuolelle ja ympäristöön on nähtävästi kaivettu runsaasti hautoja vielä rakennuksen käytön jälkeenkin, mikä on sekoittanut maata huomattavasti. Kivijalan läpi tehtyjä hautoja on vähän, joten kivijalan päällä hiiltä oli säilynyt enemmän.

Koska alue kaivettiin turpeen alapinnasta mitattuna vain n. 20 cm:n syvyyteen, ei alueen profiileissa näkynyt juuri mitään informatiivista, lähinnä vain sekoittunutta humuksensekaista hiekkaa.

4.1.2. Kivirakenteet

Vuosina 2001-2002 todetun kirkkorakennuksen kivijalan kivien yläosat tulivat melko selvästi esille 2. kerroksessa.

1) Itä–länsi-suuntainen kivijalka kulki kohdasta 514,30/474,00 itään kohtaan 513,85/480,55 –osin aukollisena, mutta silti selvänä. Kivet olivat palaneita. Kohdissa 514-515/475-476 ja 514-515/473-474 olleet noin metrin pituiset katkokset saattavat hyvin olla myöhempien hautausten aiheuttamia, sillä ao. paikoilla oli 4. tasossa ympäristöään vaaleampaa, hautaläikkiin viittaavaa hiekkaa.

2) Itäseinän perustus kulki selkeänä ja varsin yhtenäisenä kohdasta 513,85/480,55 etelään kohtaan 506,90/480,10. Kivet olivat palaneita. Itäseinän kivijalan päällä olleista hiilistä otettiin ¹⁴C-näytteet 1-2/2003. Näytteiden hiilet eivät ole voineet joutua paikalleen ennen kivijalan rakentamista, mutta voivat periaatteessa olla sekundaarikontekstissa eli peräisin jostain kivijalkaa vanhemmasta rakenteesta, joka olisi joutunut kivijalan päälle; on kuitenkin pidettävä erittäin todennäköisenä, että näytteet liittyvät kirkkorakennuksesta peräisin olevaan puuainekseen (näytteen 1/2003 kontekstista ks. myös dia 4217:69). Näytteiden kanssa samalla korkeustasolla näkyi kivijalan kivissä noin puolen metrin päässä hiilen/noen aiheuttama tumma vaakaraita. Nähtävästi kyseessä on sama epäyhtenäinen palokerros, josta otettiin ¹⁴C-näytteitä myös vuonna 2002.

3) Eteläisen seinälinjan perustus erottui kohdasta 506,90/480,10 länteen kohtaan 507,75/468,90. Lähes kaikki kivet olivat palaneita. Kivijalassa oli aukko kohdassa 507-508/472-473 ja kiveys oli epämääräisempi pidemmälläkin välillä, kohdassa 507-508/472-475. Kyseessä voi olla rakenteellinen seikka tai sitten myöhempien haudausten aiheuttama vaurio; koska maa kohdalla oli täysin sekoittunutta, ei asiaa voi tarkemmin arvioida.

Kivijalan lounaisnurkka näyttäisi olevan kohdassa 507,75/468,90; tästä länteen ei enää ollut kivijal-kaan viittaavia kiviä ja myös maaperän väri muuttui vaaleammaksi. Nurkan oletettu sijainti vaikuttaa luonteelta myös siksi, että näin kirkkorakennus olisi sijainnut melko tarkasti keskellä sitä aluetta, jota Kappelinmäkeä kiertävä oja ympäröi –mittauksia tosin vaikeuttaa se, että ojan länsisivusta on säilynyt vain aivan pohjoisin osa. Nurkan sijaintia ei ehditty varmistaa kaivausta laajentamalla.

4) Kolmannessa tasossa alkoi alueen koillisosassa, ruuduissa 514-515/478-481, erottua melko tarkasti itä-länsi-suuntainen kivijono, jonka kivet eivät vaikuttaneet palaneilta. Myös tämä on tulkittava seinä-tms. rakenteen perustaksi. Samaa perustusta voivat olla samalla linjalla sijainneet kaksi halkaisijaltaan 20-30 cm:n kokoista kiveä kohdassa 515/476.

5) Alueen luoteisosassa kohdassa 514-516/472-474 erottui 4. tasossa itä-länsi-suuntainen osin epämääräinen kivirykelmä. Se koostui samankaltaisista kivistä kuin vajaan metrin päässä sen eteläpuolella kulkenut, selvemmin seinälinjana pidettävä itä-länsi-suuntainen kiveys. Kivirykelmä voi jatkaa kohdasta 514,70/480,50 länteen lähtenyt mahdollista seinälinjaa, mutta tätä on vaikea todeta varmuudella, koska tämä mahdollinen pohjoisempi seinälinja on aukollinen. Kivien kohdalla oli tummempaa hiekkaa ja ympärillä vaaleampia läikkiä, jotka lienevät hautoja.

Kivirykelmä ei jatkune pohjoiseen kaivausalueen ulkopuolelle, sillä sen koillispuolella kohdassa 515,40-516,00/473,35-474,25 sijainneet kolme särmikkästä, halkaisijaltaan 30-40 cm:n kokoista, kiveä olivat vaaleassa hiekassa, todennäköisesti haudan täytemaassa, joten ne tuskin kuuluvat samaan rakenteeseen. Alueen ulkopuolelle ulottunut 20 x 30 cm:n suuruinen kivi kohdassa 516,00/472,30 oli sekin ainakin osittain vaaleassa hiekassa, joten sama havainto koskee sitäkin.

6) Kohdassa 512,60-514,50/472,10-473,10 erottui kivirykelmä, joka koostui halkaisijaltaan 10-50 cm:n kokoisista, pääasiassa särmikkäistä, enimmäkseen palaneista kivistä. Ne olivat suurimmalta osaltaan tummemmassa, ilmeisesti vähemmän sekoittuneessa hiekassa. Ne voivat olla rakenteiden perustaa.

7) Kivijalan itäisen seinälinjan itäpuolella ruuduissa 509-513/479-482 erottui erityisesti 3. tasossa ja 3. kerroksen puolivälissä pohjois-etelä-suuntainen kivilinja, joka koostui vähintään viidestä halkaisijaltaan 20-50 cm:n kokoisesta kivistä; niistä osa oli pyörityneitä, osa särmikkäitä (ks. erityisesti diat 4217:35, 36, 43-45 ja kartta 4). Kivien yläpinnat olivat melko tarkasti samassa tasossa. Koska ne myös olivat kivijalan itäseinän suuntaisesti suorassa linjassa ja sijaitsivat suhteellisen vähäkivisellä alueella, saattavat ne muodostaa jonkin kirkkorakennukseen liittyvän rakenteen perustuksen.

Koska kivet olivat itse kivijalan kiviä huomattavasti pienempiä, lienee rakenne ollut selvästi ao. seinää kevyempi. Varmana rakenteen olemassaoloa ei kuitenkaan voi pitää. Kivet vaikuttivat palamattomilta, eikä näihin kiviin liittynyt samanlaisia selkeitä hiilialueita kuin kivijalan itäiseen seinälinjaan.

8) Jo ensimmäisessä tasossa alkoi ruudussa 508-509/471-472 erottua selvästi ihmistekoinen, ylhäältä katsoen pyöreähkö kiveys, jonka läpimitta oli 70-80 cm. Kivien halkaisija vaihteli välillä 10-40 cm (ks. diat 4217:17, 28, 60). Rakenne on lähes varmasti kivijalan jälkeen tehty: kivijalan tällä kohdalla olleita kiviä olisi ollut miltei mahdotonta saada paikalleen tätä kiveystä vahingoittamatta. Ao. ruutu jätettiin 3. kerroksen puoliväliin, koska rakennetta ei haluttu vielä purkaa. Kiveyksen tarkoitus ei kaivausissa rakennut; kyseessä lienee jonkin puu- tms. rakenteen perustus.

Muita selkeitä kirkkorakennuksen sisällä sijainneita kivirakenteita ei ollut erotettavissa.

4.1.3. Muut rakenteet

Toisessa kerroksessa ruuduissa 515-516/477-479 erottui suhteellisen yhtenäinen hiilikerros, jonka paksuus oli enimmillään 2-3 cm ja koko noin 0,5 x 1 m. Läikkä ei erottunut enää 3. tasossa. Samasta kerroksesta kohdasta 515,00-515,50/477-478 löytynyt palanut luu (34303:717) saattaa liittyä em. hiilialueeseen, mutta koska kyseessä oli seulalöytö, yhteys jää epävarmaksi.

Myös saman kerroksen ruuduissa 508-510/479-481 tuli esille kolme hiililaikkuu, joiden paksuus oli 1-2 cm ja halkaisija 10-35 cm. Tällaisten laikkujen alkuperään on vaikea ottaa kantaa, koska sama kerros oli vielä osin sekoittunut. Kolme viimeksi mainittua saattavat kuitenkin liittyä kivijalkaan, jonka kohdalla ne olivat; paikalla näkyi hiiltä edelleen 3. tasossa (kartta 3).

Kolmannen kerroksen yläosassa tuli kohdassa 509,40-510,00/471,10-471,65 esille laajahko yhtenäinen alue voimakkaasti hiilensekaista maata (ks. dia 4217:32). Heti kahden isomman kiven vieressä sijainneen kerroksen paksuus oli n. 2 cm. Joukossa oli irrallisia hiilenpaloja; maa ympärillä oli sekoittunutta. Se ei liittynyt selkeästi mihinkään kivirakenteeseen ja sen merkitys jäi epäselväksi.

Ruuduissa 515-516/476-480, pohjoisen seinälinjan pohjoispuolella, erottui 4. tasossa vaaleampia pienikokoisia hautaläikkiä. Kirkkorakennuksen sisäpuolella maa oli vielä 4. tasossa aivan sekoittunutta, joskin sielläkin saattoi erottaa muutamia todennäköisiä hautaläikkiä. Sekoittuneen maan perusteella on syytä olettaa, että rakennuksen sisäpuoli on täynnä hautoja.

Suurin osa alueella erottuneista hautaläikistä ei leikannut kivijalkaa. Muutamat läikät vaikuttivat kivijalan läpi kaivetuilta (ks. edellinen luku). Läikkiä, joiden päälle kivijalka olisi tehty, ei varmuudella havaittu. Sellainen saattaa kuitenkin olla 4. tasossa kohdassa 508,00-509,20/479,70-480,05 erottunut ympäristöään vaaleampi, pohjois-etelä-suuntainen pienikokoinen läikkä, joka on mahdollisesti hauta (ks. dia 4217:45). Aivan itäseinän kivijalassa, sen länsipuolella, kiinni olleen läikän näkyvissä ollut koko oli 85 x n. 30 cm. Läikän eteläpää ei erottunut, sillä se sulautui vuoden 2002 kaivausalueella IV olleeseen sekoittuneeseen maahan. Kyseessä saattaa olla kivijalkaa vanhempi hauta, mutta mahdollista on sekin, että kyseessä on aivan kivijalkaan kiinni kaivettu hyvin kapea hautakuoppa.

4.1.4. Löydöt

Alueen VI pintaosista tuli runsaasti resenttejä löytöjä. Tehdastekoisia rautanauvoja löytyi pintaturpeesta ruuduista 507-508/476-477 (1 kpl), 510-511/475-476 (2 kpl), 511-512/474-475 (2 kpl) ja 512-513/474-475 (1 kpl). Samantyyppinen naula löytyi vielä ruudun 511-512/474-475 ensimmäisestä kerroksestakin. Ruudusta 507-508/477-478 tuli 2. kerroksessa esille puunpalassa edelleen kiinni ollut järeähkö naula, joka vaikutti tehdastekoiselta; myös puu näytti varsin uudelta. Ruudun 507-508/471-472 ensimmäisestä kerroksesta löytyi uudelta vaikuttaneen kupera-kantaisen ruuvin kantaosa.

Modernia rautalankaa löytyi pintaturpeista ruuduista 506-507/475-476, 507-508/475-476, 507-508/472-473, 508-509/471-472, 510-511/475-476, 511-512/474-475 sekä ruutujen 507-508/481-482 ja 508-509/481-482 rajalta. Samantyyppistä rautalankaa tuli ruuduista 506-507/474-475, 507-508/472-473, 507-508/476-477, 509-510/471-472 ja 511-512/474-475 edelleen 1. kerroksesta ja ruudusta 512-513/474-475 vielä 2. kerroksestakin.

Ruudun 508-509/480-481 turpeista löytyi teollisesti valmistettu nasta ja ruudun 514-515/472-473 turpeesta selvästi resentti reiällinen levymäinen rautaesine, mahdollisesti jonkin työkalun osa. Ruudun 507-508/468-469 turpeesta löytyi sähkölampun kanta ja ruudun 510-511/471-472 ensimmäisestä kerroksesta uudehko mutteri.

Resenttiä vihreää pullolasia löytyi runsaasti pintaturpeesta kohdasta 506-509/476-477, 507-510/477-478, ensimmäisestä kerroksesta ruuduista 506-507/476-477, 507-508/476-478, 508-509/475-478 ja 509-510/476-478, edelleen 2. kerroksesta ruuduista 506-507/476-477 ja 508-509/476-478 sekä vielä 3. kerroksen yläosastakin ruuduista 508-509/476-478. Paloista ja niiden levinnästä päätellen sirpaleet voivat olla peräisin yhdestä rikkoutuneesta pullosta. Ruudusta 506-507/474-475 löytyi turpeista loivasti kaarevaa kirkasta hyvälaatuisia lasia.

Ruuduista 507-508/475-476 ja 508-509/475-476 löytyi pintaturpeesta kaksi palaa uutta aivan kirkasta tasolasia. Ensimmäisestä kerroksesta löytyi ruuduista 506-507/476-477, 507-508/475-476, 509-

510/471-473, 509-510/475-476, 510-511/471-472 ja 512-513/471-472 myös kirkasta uutta tasolasia. Resenttiä hyvin ohutta ja kirkasta kaarevaa lasia löytyi ruudusta 511-512/471-472 turvekerroksesta sekä ruudusta 510-511/471-472 ensimmäisestä kerroksesta ja edelleen 2. kerroksen pintaosasta.

Ruudun 509-510/474-475 pintaturpeesta tuli esiin kiväärin hylsy, samoin ruudun 509-510/474-475 ensimmäisestä kerroksesta. Ruudun 509-510/481-482 ensimmäisestä kerroksesta löytyi 7,62 mm:n lyijyvuoti. Muovinen leluaseen ammus tavattiin ruudun 509-510/474-475 pintaturpeesta.

Edellä mainitut löydöt tulkittiin varmuudella uudenaikaisiksi, eikä niitä otettu talteen. Niiden perusteella voidaan todeta, että maa kaivausalueella oli myöhäisenäkin aikana sekoittunut paikoin yli 10 cm:n syvyyteen turpeen yläpinnasta mitattuna.

Kaivauksen aikana löydettiin useita palamattoman luun kappaleita, jotka olivat niin pitkälle maatuoneita, ettei niitä otettu talteen. Ensimmäisestä kerroksesta löytyi kohdasta 510,76/474,12/72,75 murentuneita hampaan paloja. Toisesta kerroksesta kohdasta 510,03/480,20/72,59 löytyi huonokuntoisia palamattomia putkiluun paloja, jotka olivat peräisin mahdollisesti kahdesta erillisestä, mutta todennäköisemmin yhdestä luusta; paloja ei otettu talteen. Samasta kerroksesta kohdasta 508,62/477,09/72,58 tavattiin niin ikään huonokuntoinen palamaton luu, mahdollisesti putkiluu, halkaisijaltaan n. 1,5 cm; sitäkään ei otettu talteen. Edelleen samasta kerroksesta ruudusta 512-513/479-480 löytyi murenemistilassa ollut hampaan kiillekuori. Kohdasta 508,77/475,77/72,63 alaspäin oli toisessa ja kolmannessa kerroksessa hajonnutta luuta, jota ei otettu talteen. Kohdassa 506,01/476,85/72,52 tuli toisessa kerroksessa esille n. 5 cm:n pituinen kappale putkiluuta; sitäkään ei hyvin huonokuntoisena otettu talteen.

Kohdasta 515,42/474,22/72,81 löytyi 3. kerroksesta (todennäköisesti ihmisen) poskihampaan paloja, joita ei hyvin huonokuntoisina otettu talteen. Kohdasta 511,02/471,76/72,73 saman kerroksen yläosasta, sekoittuneesta maasta, tuli esille n. 30 cm pitkä palamaton putkiluu (todennäköisesti ihmisen sääriluu), joka oli niin huonokuntoinen, ettei sitä otettu talteen. Samasta kerroksesta, ruudusta 512-513/479-480, löytyi murenemassa ollut hampaan kiillekuori. Niin ikään kolmannen kerroksen yläosassa tuli kohdassa 511,74/477,50/72,55 esiin tunnistamatonta huonokuntoista palamatonta luuta, jota ei otettu talteen. Nämä ja talteen saadut irralliset luulöydöt osoittavat, että niin kivijalan sisä- kuin ulkopuolellakin on hautoja siinä määrin, että uudemmat haudat ovat rikkoneet vanhempia.

Alueelta todettiin (kuten jo vuoden 2001:n koekaistoista) useita erikokoisia, mutta pienehköjä, valkeita kivensiruja, joita arveltiin kalkkikiveksi. Esille tulleet palat olivat pinnoiltaan murentuneita ja edelleen murenevia, vailla ihmistekoisia muotoja tai merkintöjä. Ne saattavat olla täysin luontaisia, mutta toisaalta ne keskittyivät selvästi kaivausalueen lounaisosaan: palat saattavat olla peräisin yhdestä isommasta kappaleesta, esim. hautakivestä. Pari kappaletta otettiin talteen näytteeksi (KM 34303:62).

Alueen VI löytöryhmistä lukumäärältään runsain oli tasolasi, joka oli pääosin vihertävää ja usein sulanutta. Kyseessä on epäilemättä ikkunalasi; sen yhteyteen kuuluvat muutamat ilmeisten lyijypuitteiden hyvin huonosti säilyneet kappaleet. Lasia löytyi erityisesti kirkonjäännöksen itäosasta. Samankaltainen levintä oli rahoilla, joita löytyi alueelta yhteensä 26. Suurin osa niistä liittyy kirkkorakennukseen ja on siten sen käytön aikaisia; yksittäisten rahojen kohdalla tätä voi kuitenkin olla vaikea määrittää, sillä rahat löytyivät pääasiassa sekoittuneesta pintamaasta vailla tarkempaa kontekstia.

Rautanuloja löytyi myös runsaasti; niistä suurin osa näyttäisi olevan peräisin rakennuksesta ja pienempi osa arkuista. Myös huomattava osa todetuista rautaesineiden katkelmista lienee peräisin nau-loista. Lisäksi löytyi mm. useita lasi- ym. helmiä, kaksi rautaista silmäneulaa, pronssinen sormustin sekä rautainen putkilukko. Osa alueen irrallisista esinelöydöistä on epäilemättä peräisin haudoista.

4.2. Alue VII

4.2.1. Yleiset havainnot

Alue sijaitsi loivassa etelään viettävässä rinteessä, jossa kasvoi 2-3 keskikokoista mäntyä sekä nuoria kuusia, pihlajia ja leppiä –aluskasvillisuus oli lähinnä varvikkoa. Maan pinnalle ei näkynyt mitään muinaisjäännöksiin viittaavaa, mutta myöhäisen ihmisen toimintaan viittasi alla mainittu kumpare (maayksikkö M1).

Turpeen poistamisen jälkeen, 1. tasossa (ks. diat 4217:18-19), erottui alueen eteläpäässä epämääräistä kivikkoa; maayksikön M1 (ks. alla) yläpinta erottui ympäristöään vaaleampana kohollaan olevana kumpuna. Muuten alue oli humuksen värjäämää ruskeaa hiekkaa.

Kaivausten päättyessä oli saatu esille vasta osa kolmannesta tasosta (ks. diat 4217:70, 74). Siinä erottui kivirakenteita (ks. alla) sekä vuoden 1953 kaivausalue (ks. edellä luku 2.3.). Hautaläikkiä ei vielä erottunut, eikä yhteenkään alkuperäisellä paikallaan olleeseen hautaukseen kaivauksessa osuttu.

4.2.2. Maayksikkö M1

Ennen kaivausta näytti alueen keski- ja pohjoisosassa olevan kaksi rajoiltaan osin epäselvää pyöreähköä kumpareta, joiden halkaisija oli 3–5 m ja arvioitu suurin korkeus n. 0,5 m. Jo kaivauksen alkuvaiheessa kävi ilmeiseksi, että kyseessä on yksi yhtenäinen, muualta siirretty ja siten sekundaarinen maakasa. Se kaivettiin yksikkönä ja nimettiin maayksikkö M1:ksi. Työ tehtiin pääasiassa lapiolla; maa seulottiin. Löydöt otettiin talteen mahdollisimman tarkoin tiedoin.

Yksikön yläpinnaksi määritettiin nykyisen pintaturpeen poiston jälkeinen 1. taso, jossa maakasa tuli esille ympäristöään vaaleampana (ks. diat 4217:18-19). Maayksikköä rajasi lännessä tien oja ja pohjoisessa vuosien 1997/1999 kaivausalue II; yksikön rajat laajimmillaan on merkitty karttaan 7. Yksikön alarajan muodosti kohtuullisen selvästi erottunut tumma, osittain maatuneen turpeen muodostama ohuehko kerros, joka on tulkittava alueen alkuperäiseksi, hautauskäytön jälkeen muodostuneeksi, turvekerrokseksi. Yksikön suurin paksuus oli noin 30 cm; sen ylä- ja alapinnan korkeusluvut ilmenevät kartasta 7. Alkuperäisen turvekerroksen saavuttamisen jälkeen kaivausta jatkettiin normaalina taso-kaivauksena siten, että heti M1:n alla olivat 1.-2 kerrokset.

Maakasan päällä kasvoi kaksi mäntyä, joiden molempien kannosta laskettiin 36 vuosirengasta. Mänyt ovat erittäin todennäköisesti aloittaneet kasvunsa vasta maakasan muodostumisen jälkeen. Kasa on toisaalta muodostunut vuoden 1953 kaivausten yhteydessä tai niiden jälkeen, sillä se peitti yhtenäisenä kerroksena tuolloisen kaivausalueen itäreunan ja itäisimmän osan itse kaivausalueestakin.

Jo ennen kaivauksen aloittamista kasaa arveltiin joko tien ojista kaivetun maan aiheuttamaksi tai sitten vuoden 1953 kaivauksen tasoittamatta jääneeksi kertaalleen kaivetuksi maakasaksi. Kasan sijainti täsmälleen vuoden 1953 kaivausalueen kohdalla viittaa vahvasti siihen, että jälkimmäinen tulkinta on oikea: osaa tuolloin kaivetusta maasta siis ei ole lapioitu takaisin kaivausalueelle. Vuoden 1953 kaivauksen valokuvista myös ilmenee, että Salon maakasa on todella ollut tällä paikalla (ks. esim. kuva F. 17719).

Kaikki maayksikön M1 löydöt olivat siis sekundaarisella paikalla. Siitä tulleiden löytöjen perusteella maa on osin peräisin haudoista. Lienee todennäköistä, että maata on siirretty kasaan enimmäkseen itä-länsi-suunnassa, mutta yksittäisten esinelöytöjen alkuperäisistä sijaintipaikoista ei tietenkään voi sanoa mitään tarkkaa.

4.2.3. Rakenteet

Alueen eteläpäässä alkoi 1. tasossa erottua kivikkoa, joka vaikutti ihmistekoiselta, mutta jonka tarkemmasta rakenteesta ei vielä voinut sanoa mitään.

1) Ensimmäisessä tasossa, välittömästi aikaisempien vuosien kaivausalueen I länsireunassa olleen kiveyksen (ks. vuoden 2000 kaivauskertomus, s. 6 ja kartta 4, 4. taso) länsipuolella, erottui pohjois-etelä-suuntainen kivensekainen kumpare, jonka pituus oli n. 3 metriä ja leveys puolitoista. Ensimmäisen tason dokumentoinnin jälkeen kohdalta poistettiin joitakin aivan pinnassa olleita kiviä, mm. vuoden 2000 kaivauskertomuksen sivulla 6 mainittu särmikäs maan pinnalle näkynyt kivi, jossa oli n. 20 cm pitkä poranjälki. Poistetut kivet näkyvät tason valokuvissa (dia 4217:19).

Kolmannessa tasossa, kaivausten lopputilanteessa, kiveys oli ylhäältä katsoen pyöreähkö, laajuudeltaan pohjois-etelä-suunnassa 2,4 m ja itä-länsi-suunnassa 2,2 m. Lisäksi se jatkui aiempien vuosien kaivausalueelle I. Kiveys oli tiivis ja kiviä oli ainakin kahdessa kerroksessa. Kivien halkaisija oli 5-30

cm; ne olivat enimmäkseen pyöristyneitä, mutta jonkin verran näkyi myös särmikkäitä kiviä. Kivet eivät olleet palaneita. Ylimmät kivet olivat heti turpeen alla ja niitä näytti jatkuvan vielä 3. kaivauskerrokseenkin. Länsiosassa erottui yksi isompi murikka, mahdollisesti kiinteä maakivi.

Rakenne muistutti luonteeltaan röykkiöhautaa, mutta oli sellaiseksi kovin matala, eikä erottunut kovinkaan selvästi maan pinnalle. Se muistutti jonkin verran myös polttokenttäkalmistoille tyypillistä kiveystä, mutta mitään polttohautoihin viittaavia löytöjä ei kivien lomasta tullut. Kyseessä saattaa olla ruumishaudan päälle tehty kiveys, mutta rakenteen suurehko koko ja siinä ollut mahdollinen maakivi jättävät tämänkin tulkinnan toistaiseksi varsin epävarmaksi. Kiveystä ei purettu vuonna 2003.

2) Alueen lounaisnurkassa näytti 1. tasossa olevan erillinen, selvästi ihmistekoinen, varsin yhdenkokoisista halkaisijaltaan 10-20-senttisistä, pääasiassa pyöristyneistä kivistä muodostunut rakenne, jonka laajuus jäi vielä epäselviksi. Kiveys oli itä-länsi-suuntainen ja laajuudeltaan n. 3 x 2,5 m. Ensimmäistä ja toista kerrosta kaivettaessa ilmeni, että siinä oli vain yksi kivikerros.

1.-2. kerroksissa kiveys jatkui epäyhtenäisenä pohjoisessa ainakin ruutuuihin 501-502/460-462 asti. Kiveyksen vuoksi osalla aluetta VII otettiin esille myös 2. taso (ks. dia 4217:37), koska suurin osa kiveystä ei näyttänyt jatkuvan enää 3. tasoon asti. Toisessakaan tasossa kiveys ei kuitenkaan erottunut selkeänä eikä yhtenäisenä.

Kiveyksen tulkinta on hankalaa, koska se oli selvästikin suureksi osaksi myöhäisen maankäytön rikoma. Kyseessä saattaa olla yksinkertainen ruumishautojen päälle laadittu kiveys.

3) Alueen keskiosissa näkyi 3. tasossa muutamia suppea-alaisia ja epämääräisiä kivirykelmiä, jotka saattavat olla kivirakenteiden osia (ks. dia 4217:76). Selkeitä haudanpäällyskiveyksiä tms. ne eivät ainakaan vielä ao. tasossa muodostaneet.

4.2.4. Löydöt

Myös kaivausalueelta VII tavattiin pintakerroksista joitakin resenttejä löytöjä, joita ei otettu talteen. Ruudun 498-499/461-462 pintaturpeesta tuli esille muovipäällysteistä sähköjohtoa ja ruudusta 498-499/462-463 niin ikään pintaturpeesta moderni pultti; nämä saattavat liittyä tien vierellä aiemmin kulkeneeseen sähkö/puhelinlinjaan. Ruudun 503-504/459-460 pintaturpeesta löytyi Karjala-olutpullon repäisykorkki ja ruudusta 503-504/464-465 turpeesta kaksi resenttiä neljän tuuman rautanaulaa. Lisäksi etenkin alueen etelä- ja länsilaidalta tuli turvekerroksesta esille melko runsaasti lyhyitä ruosteisia rautalangan pätkiä. Alueen länsilaidasta löytyi pintaturpeesta myös muutama erikokoinen rautanaula ja eteläosasta turpeesta kiväärinhylsy. Ensimmäisestä kerroksesta löytyi ruudusta 501-502/462-463 resenttiä vihreää pullolasia.

Maayksikkö M1:stä löytyi alueen länsilaidalta, ojan penkasta, Karjala-olutpullon repäisykorkki. Maayksiköstä tavattiin myös jonkin verran huonokuntoista palamatonta luuta, jota ei saatu talteen.

Kaivausten huomattavin yksittäinen esinelöytö, soikea kupurasolki (KM 34303:743) löytyi maayksikkö M1:n alla olleesta alkuperäisestä turvekerroksesta tai heti sen alapuolelta (ks. diat 4217:49, 53), sekundaarisesta kontekstista, sekoittuneesta tummasta maasta. Läheltä löytyneet korvakeputki (KM 34303:736), pronssihelmi (:737) ja puukon terä (:741) ovat hyvin voineet alun perin kuulua samaan hautaan.

Mielenkiintoinen esinelöytö oli myös aivan pinnasta irtolöytönä tullut suurikokoisen kehäsoljen pronssinen kehä (34303:772). Alueen muita löytöjä olivat mm. toinen pronssihelmi, yksi lasihelmi, raha, pala pronssispiraalia sekä rautarengas; nämäkin voivat olla haudoista peräisin.

5. Yhteenveto kaivauksen tuloksista

Kappelinmäen kesän 2003 kaivausten tavoitteet olivat kahtalaiset: haluttiin tutkia vuosina 2001-2002 paikallistetun kirkkorakennuksen jäänteitä sekä jatkaa määrätietoisesti tärkeiksi osoittautuneita ruumishautatutkimuksia.

Eniten voimavaroja käytettiin kirkkorakennuksen jäänteiden tutkimiseen (kaivausalue VI). Ensisijaisena pyrkimyksenä oli saada tietoa kirkkorakennuksen koosta, rakenteista ja ajoituksesta. Tehtyjen kaivaushavaintojen ja löytöjen voidaankin katsoa luovan hyvät mahdollisuudet näiden kysymysten selvittämiseen. Rakennuksen koko osoittautui suuremmaksi kuin vuonna 2001 koekaivauksissa oli arvioitu: sen vähimmäispituutena voidaan vuoden 2003 kaivausten perusteella pitää noin yhtätoista metriä ja vähimmäisleveytenä noin seitsemää metriä. Rakennus on varsin tarkasti itä-länsi-suuntainen.

Kaivauksissa todettu kivijalka on säilynyt suhteellisen ehjänä, mikä mahdollistaa myös kirkon rakenteita koskevat tulkinnat. Rakennuksen kokoa ja rakenteita koskevien tarkempien päätelmien osalta on syytä odottaa vuoden 2004 tutkimuksia; tuolloin voidaan jatkaa vuoden 2003 kaivausalueiden ulkopuolelle jatkuneiden kiveysten kaivausta.

Kirkon ajoituksen suhteen keskeisimpään asemaan nousee kaivauksissa esille tulleiden rahojen ja tutkimuksissa otettujen luonnontieteellisten näytteiden tuleva analysointi. Alustavien havaintojen perusteella löytöaineisto ajoittuu – odotusten mukaisesti – keskiajalle ja uuden ajan alkuun.

Hautatutkimusten (kaivausalue VII) osalta voidaan todeta, että löytyneet irralliset ristiretkiaikaiset esineet ovat merkkejä kaivausalueella olevasta esineellisestä naisenhaudasta, joka kuitenkin on ainakin osittain tuhoutunut. Siitä peräisin olevat esinelöydöt ovat tärkeitä jo siksi, että ne näyttävät kuuluvan kalmiston vanhimpaan käyttövaiheeseen. Erittäin mielenkiintoinen oli myös alueen kaakkoisosassa todettu järeähkö röykkiömäinen kivirakenne, jonka tarkoitusta selvitetään vuoden 2004 tutkimuksissa. Tavalla tai toisella sekin liittyyneen hautauksiin.

Tärkeä tulos oli myös se, että vuoden 1953 kaivausalue saatiin nyt ensimmäistä kertaa paikallistettua hyvällä tarkkuudella. Tämä mahdollistaa mm. Kappelinmäen ensimmäisten kaivausten esinelöytöjen entistä tarkemman paikallistamisen suhteessa viime vuosien kaivaushavaintoihin.

Kappelinmäen tutkimukset jatkuvat jo olemassa olevan rahoituksen turvin kesällä 2004. Kaivausta on syytä jatkaa ottamalla kirkon kivijalka kokonaisuudessaan esille. Lisätietoa kirkon ajoituksesta on yritettävä hankkia myös stratigrafian avulla: esimerkiksi tutkimalla ja ajoittamalla sellaisia hautoja, jotka ovat joko jääneet kivijalan alle sitä rakennettaessa –tai jotka ovat sen läpi myöhemmin kaivettuja ja siten kirkkorakennusta nuorempia.

Turussa 30.3.2004

Ville Laakso
kaivausjohtaja

Lappeenranta Kauskila Kappelinmäki 2003
Luettelo kaivauksella otetuista näytteistä

Hiilinäytteet

- 1/2003 Alue VI, kivirakenteeseen (itäseinään) todennäköisesti liittyvän 7 cm leveän hiiltyneen puujäänteiden reunasta, kivijalan kivien päältä. Isommasta kivijalan kivistä irti lohjenneen pienen ja todennäköisesti palaneen kiven alta. Hiili ei ole voinut joutua paikalleen ennen kivijalan rakentamista, mutta voi periaatteessa olla sekundaarikontekstissa. Näyte on hiilestä, joka oli samalla korkeustasolla kuin kivijalan kivissä noin puolen metrin päässä näkynyt hiilen/noen aiheuttama tumma vaakaraita. Näyte liittyy samaan epäyhtenäiseen palokerrokseen kuin kivijalasta otetut vuoden 2002 näytteetkin. Todennäköisesti peräisin samasta puusta kuin näyte 2/2003.
x=508,41 y=480,11 z=72,50
- 2/2003 Alue VI, kivirakenteeseen (itäseinään) todennäköisesti liittyvän 7 cm leveän hiiltyneen puujäänteiden reunasta, kivijalan kivien päältä. Hiili ei ole voinut joutua paikalleen ennen kivijalan rakentamista, mutta voi periaatteessa olla sekundaarikontekstissa. Näyte on hiilestä, joka oli samalla korkeustasolla kuin kivijalan kivissä noin puolen metrin päässä näkynyt hiilen/noen aiheuttama tumma vaakaraita. Näyte liittyy samaan epäyhtenäiseen palokerrokseen kuin kivijalasta otetut vuoden 2002 näytteetkin. Todennäköisesti peräisin samasta puusta kuin näyte 1/2003.
x=508,38 y=480,08 z=72,50

Lappeenranta Kauskila Kappelinmäki 2003

Luettelo kaivauksella otetuista diakuvista Etelä-Karjalan museon arkistossa

Kuvannut Ville Laakso, paitsi JR-tunnuksella merkityt Juha Ruohonen.

EKM 4217:

1. Aluetta VI ennen puuston raivausta ja kaivauksen aloittamista. Idästä. 4.8. JR.
2. Aluetta VII ennen puuston raivausta ja kaivauksen aloittamista. Luoteesta. 4.8. JR.
3. Aluetta VI paalutettuna ennen kaivauksen aloittamista. Vanhoilta kaivausalueilta turve osittain poistettu. Itäkoillisesta. 5.8.
4. Aluetta VI paalutettuna ennen kaivauksen aloittamista. Vanhoilta kaivausalueilta turve osittain poistettu. Idästä. 5.8.
5. Työkuva: metsuri Kyösti Vesterinen kaataa puita alueelta VII. Luoteesta. 6.8.
6. Alue VII puiden kaadon jälkeen, paalutettuna, ennen kaivausta. Itäkaakosta. 6.8.
7. Alue VII puiden kaadon jälkeen, paalutettuna, ennen kaivausta. Pohjoisluoteesta. 6.8.
8. Kotiseuturetkeläisiä tutustumassa kaivauksiin. Vasemmalla rovasti Jorma Taipale. 8.8. JR.
9. Alue VI 1. tasossa. Idästä. 8.8.
10. Alue VI: hiesunsekaisen hiekan raita ruuduissa 514-515/471-473 2. tasossa. Pohjoisesta. 12.8.
11. Työkuva: aluetta VI kaivetaan. 13.8.
12. Alue VI 2. tasossa. Luoteesta. 13.8.
13. Alue VI: luoteisosa (ruudut 511-516/471-477), 2. taso. Lännestä. 13.8.
14. Alue VI: lounaisosa (ruudut 506-511/471-477), 2. taso. Lännestä. 13.8.
15. Alue VI: kaakkoisosa (ruudut 506-511/476-482), 2. taso. Idästä. 13.8.
16. Alue VI: koillisosa (ruudut 511-516/476-482), 2. taso. Idästä. 13.8.
17. Alue VI: pyöreä kiveys ruudussa 508-509/471-472 2. tasossa. Lännestä. 14.8.
18. Alue VII 1. tasossa. Pohjoisluoteesta. 15.8.
19. Alue VII 1. tasossa. Kaakosta. 15.8.
20. Alue VII: ruudut 498-501/460-463,50 ja niissä ollut kiveys 1. tasossa. Etelästä. 15.8.
21. Alue VII: ruudut 498-500,50/463-466 ja niissä ollut kiveys 1. tasossa. Etelästä. 15.8.
22. Alue VI 3. tasossa. Luoteesta. 21.8.
23. Alue VI: luoteisosa (ruudut 511-516/471-477), 3. taso. Lännestä. 21.8.
24. Alue VI: lounaisosa (ruudut 506-511/471-477), 3. taso. Lännestä. 21.8.
25. Alue VI: kaakkoisosa (ruudut 506-511/476-482), 3. taso. Idästä. 21.8.
26. Alue VI: koillisosa (ruudut 511-516/476-482), 3. taso. Idästä. 21.8.
27. Alue VI 3. tasossa. Idästä. 21.8.
28. Alue VI: pyöreä kiveys ruudussa 508-509/471-472 3. tasossa. Lännestä. 21.8.
29. Työkuva: aluetta VII kaivetaan. 21.8.
30. Työkuva: aluetta VII kaivetaan. 21.8.
31. Työkuva: aluetta VI kaivetaan. Oikealla Janne Haarala pitelee takymetrin prisma-auvaa. 22.8.
32. Alue VI: hiililäikkä kohdassa 509,40-510,00/471,10-471,65 3. kerroksen yläosassa. Idästä. 22.8.
33. Työkuva: aluetta VI kaivetaan. Kaivausjohtaja pitelee prisma-auvaa. JR.
34. Työkuva: aluetta VI kaivetaan. JR.
35. Alue VI: kivirakennetta ruuduissa 509-513/479-482 3. kerroksen puolivälissä. Idästä. 27.8.
36. Alue VI: kirkon itäseinän kiveystä 3. kerroksen puolivälissä. Pentti Laiho kaivaa. Etelästä. 28.8.
37. Alue VII: kiveystä ruuduissa 498-503/460-463. Osa alueesta 2., osa 3. tasossa. Etelästä. 28.8.
38. Alue VI: kolme naulaa *in situ* hiilipitoisessa maassa ruudussa 510-511/474-475 3. kerroksessa. Pohjoisesta. 28.8.
39. Alue VI: laajennus kohdassa 507-508/468-471 ennen avaamista. Etelästä. 29.8.
40. Alue VI: ruudusta 511-512/474-475 3. kerroksen alaosasta löytynyt brakteaatti KM 34303:494 *in situ*. Lännestä. 29.8.
41. Alue VI: laajennus kohdassa 507-508/468-471 1. tasossa. Etelästä. 29.8.
42. Alue VI: laajennus kohdassa 507-508/468-471 2. tasossa. Etelästä. 1.9.

43. Alue VI: kivirakennetta ruuduissa 509-513/479-482. Alue muuten 4. tasossa, mutta osa kivistä on korkeammalla. Idästä. 1.9.
44. Alue VI: kivirakennetta ruuduissa 506-515/479-482. Alue muuten 4. tasossa, mutta osa kivistä on korkeammalla. Pohjoisesta. 1.9.
45. Alue VI: kivirakennetta ruuduissa 508-516/479-482. Alue muuten 4. tasossa, mutta osa kivistä on korkeammalla. Etelästä. 1.9.
46. Työkuva: kaivausjohtaja esittelee Kappelinmäkeä ja kaivauksia Lappeen kotiseutuyhdistyksen ja Lappeenrannan seurakuntayhtymän järjestämässä yleisötilaisuudessa. 1.9. JR.
47. Alue VI: laajennus kohdassa 507-508/468-471 3. tasossa. Etelästä. 2.9.
48. Työkuva: Säde Rantanen kaivaa esille löytämänsä soikeaa kupurasolkea KM 34303:743. 2.9.
49. Alue VII: soikea kupurasolki KM 34303:743 *in situ*. Pohjoisesta. 2.9.
50. Alue VI 4. tasossa. Kivijalka näkyvissä koko kaivetulta alalta. Itäkaakosta. 2.9.
51. Alue VI 4. tasossa. Kivijalka näkyvissä koko kaivetulta alalta. Itäkaakosta. 2.9.
52. Alue VI 4. tasossa. Kivijalka näkyvissä koko kaivetulta alalta. Ylempää kuin edelliset. Itäkaakosta. 2.9.
53. Alue VII: soikea kupurasolki KM 34303:743 ja puukko KM 34303:741 *in situ*. Pohjoisesta. 2.9.
54. Alue VI 4. tasossa. Kivijalka näkyvissä. Luoteesta. 2.9.
55. Työkuva: Akuliina Aartolahti kaivaa esille kupurasolkea KM 34303:743. 2.9.
56. Alue VI: kaakkoisososa (ruudut 506-511/476-482), 4. taso. Idästä. 2.9.
57. Alue VI: kivirakennetta ruuduissa 509-513/479-482, 4. taso. Idästä. 2.9.
58. Alue VI: koillisosa (ruudut 511-516/476-482), 4. taso. Idästä. 2.9.
59. Alue VI: luoteisosa (ruudut 511-516/471-477), 4. taso. Lännestä. 2.9.
60. Alue VI: lounaisosa (ruudut 506-511/471-477), 4. taso. Lännestä. 2.9.
61. Alue VI: laajennus kohdassa 507-508/468-471 4. tasossa. Etelästä. 2.9.
62. Työkuva: Alueen VI 4. tasoa puhdistetaan esille dokumentointia varten. Edestä: Janne Haarala, Anna-Riikka Vadén, Maija Kärki. Taustalla piirtää Antti Bilund. 3.9.
63. Työkuva: aluetta VII kaivetaan. 3.9.
64. Työkuva: Rouva Kalliokosken järjestämä kahvitarjoilu iltapäivällä 3.9. Kuvassa kaivauksen vapaaehtoisia ja palkattuja työntekijöitä.
65. Työkuva: alueen VII 3. tasoa puhdistetaan esille dokumentointia varten. Edessä Heidi Martiskainen, takana Akuliina Aartolahti. 3.9.
66. Alue VI: profiili kohdassa 515,00/471-472. Etelästä. 4.9.
67. Työkuva: aluetta VI peitetään. 4.9.
68. Työkuva: piirtäjä Antti Bilund ja takymetri. 4.9.
69. Alue VI: hiilinäytteen 1/2003 ottokohta. Lännestä. 4.9.
70. Alue VII kaivausten lopputilanteessa (suurimmaksi osaksi 3. tasossa). Kaakosta. 4.9.
71. Alue VII: eteläosa kaivausten lopputilanteessa (3. tasossa). Idästä. 4.9.
72. Työkuva: kaivausjohtaja ottaa hiilinäytettä kivijalan kaakkoisosasta. 4.9. JR.
73. Alue VII: pohjoisosa kaivausten lopputilanteessa (suurimmaksi osaksi 3. tasossa). Idästä. 4.9.
74. Alue VII kaivausten lopputilanteessa (suurimmaksi osaksi 3. tasossa). Huomaa vuoden 1953 kaivausalue, joka erottuu vaaleampana alueena etuoikealla. Pohjoisesta. 4.9.
75. Alue VII: kivirakenne kaivausalueen kaakkoiskulmassa kaivausten lopputilanteessa. Idästä. 4.9.
76. Alue VII: alueen keskiosassa 3. tasossa näkyneitä mahdollisia kivirakenteita. Idästä. 4.9.
77. Työkuva: aluetta VI peitetään ensin kateharsolla, sitten maalla ja lopuksi turpeilla. Etualalla Antti Bilund vielä piirtää. Lounaasta. 4.9.
78. Työkuva: kaivausalueen täyttöä. 4.9.
79. Työkuva: Minna Rohunen entisöi turpeita kaivausalueelle VII. 4.9.
80. Alue VI entistettynä kaivauksen jälkeen. Itäkaakosta. 4.9.
81. Alue VII entistettynä kaivauksen jälkeen. Kaakosta. 4.9.
82. Soikea kupurasolki KM 34303:743 ennen konservointia.

Lappeenranta Kauskila Kappelinmäki 2003

Luettelo kaivauksella kuvatuista mustavalkonegatiiveista Etelä-Karjalan museon arkistossa
Kuvannut Ville Laakso, paitsi JR-tunnuksella merkityt Juha Ruuhonen.

EKM 1762:

1. Aluetta VI ennen puuston raivausta ja kaivauksen aloittamista. Idästä. 4.8. JR.
2. Aluetta VII ennen puuston raivausta ja kaivauksen aloittamista. Luoteesta. 4.8. JR.
3. Aluetta VI paalutettuna ennen kaivauksen aloittamista. Vanhoilta kaivausalueilta turve osittain poistettu. Itäkoillisesta. 5.8.
4. Aluetta VI paalutettuna ennen kaivauksen aloittamista. Vanhoilta kaivausalueilta turve osittain poistettu. Idästä. 5.8.
5. Työkuva: metsuri Kyösti Vesterinen kaataa puita alueelta VII. Luoteesta. 6.8.
6. Alue VII puiden kaadon jälkeen, paalutettuna, ennen kaivausta. Itäkaakosta. 6.8.
7. Alue VII puiden kaadon jälkeen, paalutettuna, ennen kaivausta. Pohjoisluoteesta. 6.8.
8. Kotiseutututkimusta varten tutustumassa kaivauksiin. Vasemmalla rovasti Jorma Taipale. 8.8. JR.
9. Alue VI 1. tasossa. Idästä. 8.8.
10. Alue VI: hiesunsekaisen hiekan raita ruuduissa 514-515/471-473 2. tasossa. Pohjoisesta. 12.8.
11. Työkuva: aluetta VI kaivetaan. 13.8.
12. Alue VI 2. tasossa. Luoteesta. 13.8.
13. Alue VI: luoteisosa (ruudut 511-516/471-477), 2. taso. Lännestä. 13.8.
14. Alue VI: lounaisosa (ruudut 506-511/471-477), 2. taso. Lännestä. 13.8.
15. Alue VI: kaakkososa (ruudut 506-511/476-482), 2. taso. Idästä. 13.8.
16. Alue VI: koillisosa (ruudut 511-516/476-482), 2. taso. Idästä. 13.8.
17. Alue VI: pyöreä kiveys ruudussa 508-509/471-472 2. tasossa. Lännestä. 14.8.
18. Alue VII 1. tasossa. Pohjoisluoteesta. 15.8.
19. Alue VII 1. tasossa. Kaakosta. 15.8.
20. Alue VII: ruudut 498-501/460-463,50 ja niissä ollut kiveys 1. tasossa. Etelästä. 15.8.
21. Alue VII: ruudut 498-500,50/463-466 ja niissä ollut kiveys 1. tasossa. Etelästä. 15.8.
22. Alue VI 3. tasossa. Luoteesta. 21.8.
23. Alue VI: luoteisosa (ruudut 511-516/471-477), 3. taso. Lännestä. 21.8.
24. Alue VI: lounaisosa (ruudut 506-511/471-477), 3. taso. Lännestä. 21.8.
25. Alue VI: kaakkososa (ruudut 506-511/476-482), 3. taso. Idästä. 21.8.
26. Alue VI: koillisosa (ruudut 511-516/476-482), 3. taso. Idästä. 21.8.
27. Alue VI 3. tasossa. Idästä. 21.8.
28. Alue VI: pyöreä kiveys ruudussa 508-509/471-472 3. tasossa. Lännestä. 21.8.
29. Työkuva: aluetta VII kaivetaan. 21.8.
30. Työkuva: aluetta VII kaivetaan. 21.8.
31. Työkuva: aluetta VI kaivetaan. Oikealla Janne Haarala pitelee takymetrin prisma-auvaa. 22.8.
32. Alue VI: hiililäikkä kohdassa 509,40-510,00/471,10-471,65 3. kerroksen yläosassa. Idästä. 22.8.
33. Työkuva: aluetta VI kaivetaan. Kaivausjohtaja pitelee prisma-auvaa. JR.
34. Työkuva: aluetta VI kaivetaan. JR.
35. Alue VI: kivirakennetta ruuduissa 509-513/479-482 3. kerroksen puolivälissä. Idästä. 27.8.
36. Alue VI: kirkon itäseinän kiveystä 3. kerroksen puolivälissä. Pentti Laiho kaivaa. Etelästä. 28.8.
37. Alue VII: kiveystä ruuduissa 498-503/460-463. Osa alueesta 2., osa 3. tasossa. Etelästä. 28.8.
38. Alue VI: kolme naulaa *in situ* hiilipitoisessa maassa ruudussa 510-511/474-475 3. kerroksessa. Pohjoisesta. 28.8.
39. Alue VI: laajennus kohdassa 507-508/468-471 ennen avaamista. Etelästä. 29.8.
40. Alue VI: ruudusta 511-512/474-475 3. kerroksen alaosasta löytynyt brakteaatti KM 34303:494 *in situ*. Lännestä. 29.8.
41. Alue VI: laajennus kohdassa 507-508/468-471 1. tasossa. Etelästä. 29.8.

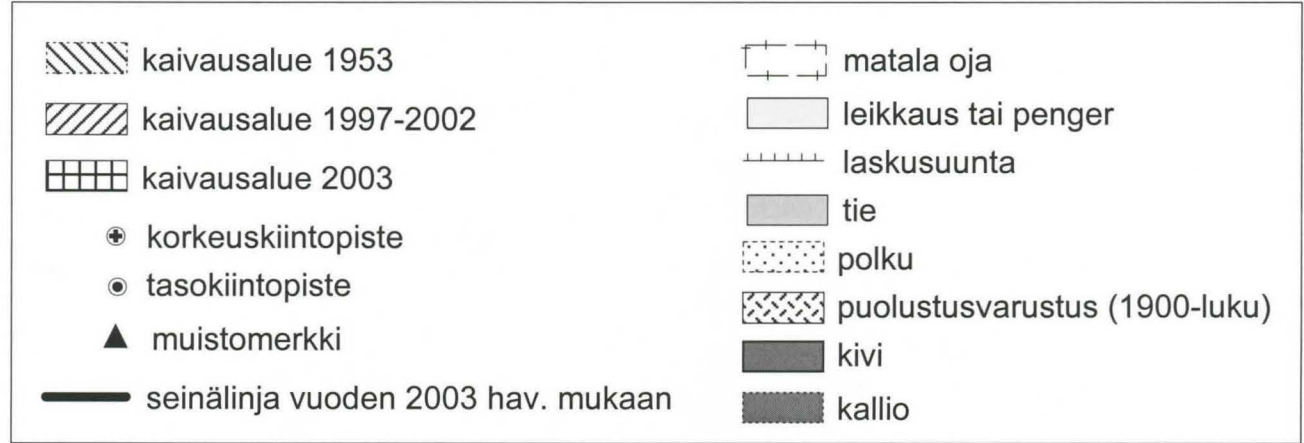
42. Alue VI: laajennus kohdassa 507-508/468-471 2. tasossa. Etelästä. 1.9.
43. Alue VI: kivirakennetta ruuduissa 509-513/479-482. Alue muuten 4. tasossa, mutta osa kivistä on korkeammalla. Idästä. 1.9.
44. Alue VI: kivirakennetta ruuduissa 506-515/479-482. Alue muuten 4. tasossa, mutta osa kivistä on korkeammalla. Pohjoisesta. 1.9.
45. Alue VI: kivirakennetta ruuduissa 508-516/479-482. Alue muuten 4. tasossa, mutta osa kivistä on korkeammalla. Etelästä. 1.9.
46. Työkuva: kaivausjohtaja esittelee Kappelinmäkeä ja kaivauksia Lappeen kotiseutuyhdistyksen ja Lappeenrannan seurakuntayhtymän järjestämässä yleisötilaisuudessa. 1.9. JR.
47. Alue VI: laajennus kohdassa 507-508/468-471 3. tasossa. Etelästä. 2.9.
48. Työkuva: Säde Rantanen kaivaa esille löytämänsä soikeaa kupurasolkea KM 34303:743. 2.9.
49. Alue VII: soikea kupurasolki KM 34303:743 *in situ*. Pohjoisesta. 2.9.
50. Alue VI 4. tasossa. Kivijalka näkyvissä koko kaivetulta alalta. Itäkaakosta. 2.9.
51. Alue VI 4. tasossa. Kivijalka näkyvissä koko kaivetulta alalta. Itäkaakosta. 2.9.
52. Alue VI 4. tasossa. Kivijalka näkyvissä koko kaivetulta alalta. Ylempää kuin edelliset. Itäkaakosta. 2.9.
53. Alue VII: soikea kupurasolki KM 34303:743 ja puukko KM 34303:741 *in situ*. Pohjoisesta. 2.9.
54. Alue VI 4. tasossa. Kivijalka näkyvissä. Luoteesta. 2.9.
55. Työkuva: Akuliina Aartolahti kaivaa esille kupurasolkea KM 34303:743. 2.9.
56. Alue VI: kaakkoisososa (ruudut 506-511/476-482), 4. taso. Idästä. 2.9.
57. Alue VI: kivirakennetta ruuduissa 509-513/479-482, 4. taso. Idästä. 2.9.
58. Alue VI: koillisosa (ruudut 511-516/476-482), 4. taso. Idästä. 2.9.
59. Alue VI: luoteisosa (ruudut 511-516/471-477), 4. taso. Lännestä. 2.9.
60. Alue VI: lounaisosa (ruudut 506-511/471-477), 4. taso. Lännestä. 2.9.
61. Alue VI: laajennus kohdassa 507-508/468-471 4. tasossa. Etelästä. 2.9.
62. Työkuva: Alueen VI 4. tasoa puhdistetaan esille dokumentointia varten. Edestä: Janne Haarala, Anna-Riikka Vadén, Maija Kärki. Taustalla piirtää Antti Bilund. 3.9.
63. Työkuva: Rouva Kalliokosken järjestämä kahvitarjoilu iltapäivällä 3.9. Kuvassa kaivauksen vapaaehtoisia ja palkattuja työntekijöitä.
64. Työkuva: aluetta VII kaivetaan. 3.9.
65. Työkuva: alueen VII 3. tasoa puhdistetaan esille dokumentointia varten. Edessä Heidi Martiskainen, takana Akuliina Aartolahti. 3.9.
66. Alue VI: profiili kohdassa 515,00/471-472. Etelästä. 4.9.
67. Työkuva: aluetta VI peitetään. 4.9.
68. Työkuva: piirtäjä Antti Bilund ja takymetri. 4.9.
69. Alue VI: hiilinäytteen 1/2003 ottokohta. Lännestä. 4.9.
70. Alue VII kaivausten lopputilanteessa (suurimmaksi osaksi 3. tasossa). Kaakosta. 4.9.
71. Alue VII: eteläosa kaivausten lopputilanteessa (3. tasossa). Idästä. 4.9.
72. Työkuva: kaivausjohtaja ottaa hiilinäytettä kivijalan kaakkoisosasta. 4.9. JR.
73. Alue VII: pohjoisosa kaivausten lopputilanteessa (suurimmaksi osaksi 3. tasossa). Idästä. 4.9.
74. Alue VII kaivausten lopputilanteessa (suurimmaksi osaksi 3. tasossa). Huomaa vuoden 1953 kaivausalue, joka erottuu vaaleampana alueena etuoikealla. Pohjoisesta. 4.9.
75. Alue VII: kivirakenne kaivausalueen kaakkoiskulmassa kaivausten lopputilanteessa. Idästä. 4.9.
76. Alue VII: alueen keskiosassa 3. tasossa näkyneitä mahdollisia kivirakenteita. Idästä. 4.9.
77. Työkuva: aluetta VI peitetään ensin kateharsolla, sitten maalla ja lopuksi turpeilla. Etualalla Antti Bilund vielä piirtää. Lounaasta. 4.9.
78. Työkuva: aluetta VII peitetään kateharsolla ennen täyttöä. 4.9.
79. Työkuva: kaivausalueen täyttöä. 4.9.
80. Työkuva: Minna Rohunen entisöi turpeita kaivausalueelle VII. 4.9.
81. Alue VI entistettynä kaivauksen jälkeen. Itäkaakosta. 4.9.
82. Alue VII entistettynä kaivauksen jälkeen. Kaakosta. 4.9.

LAPPEENRANTA
Kauskila
Kappelinmäki

Ville Laakso 2003
Yleiskartta
Mittakaava 1:500
Piirtänyt Antti Bilund

Koordinaatit ovat kaivauksen koordinaatistossa, x kasvaa pohjoiseen ja y itään. Absoluuttiset korkeudet on määritetty käyttäen korkeuskiintopisteelle korkeutta 72,89 m mpy.

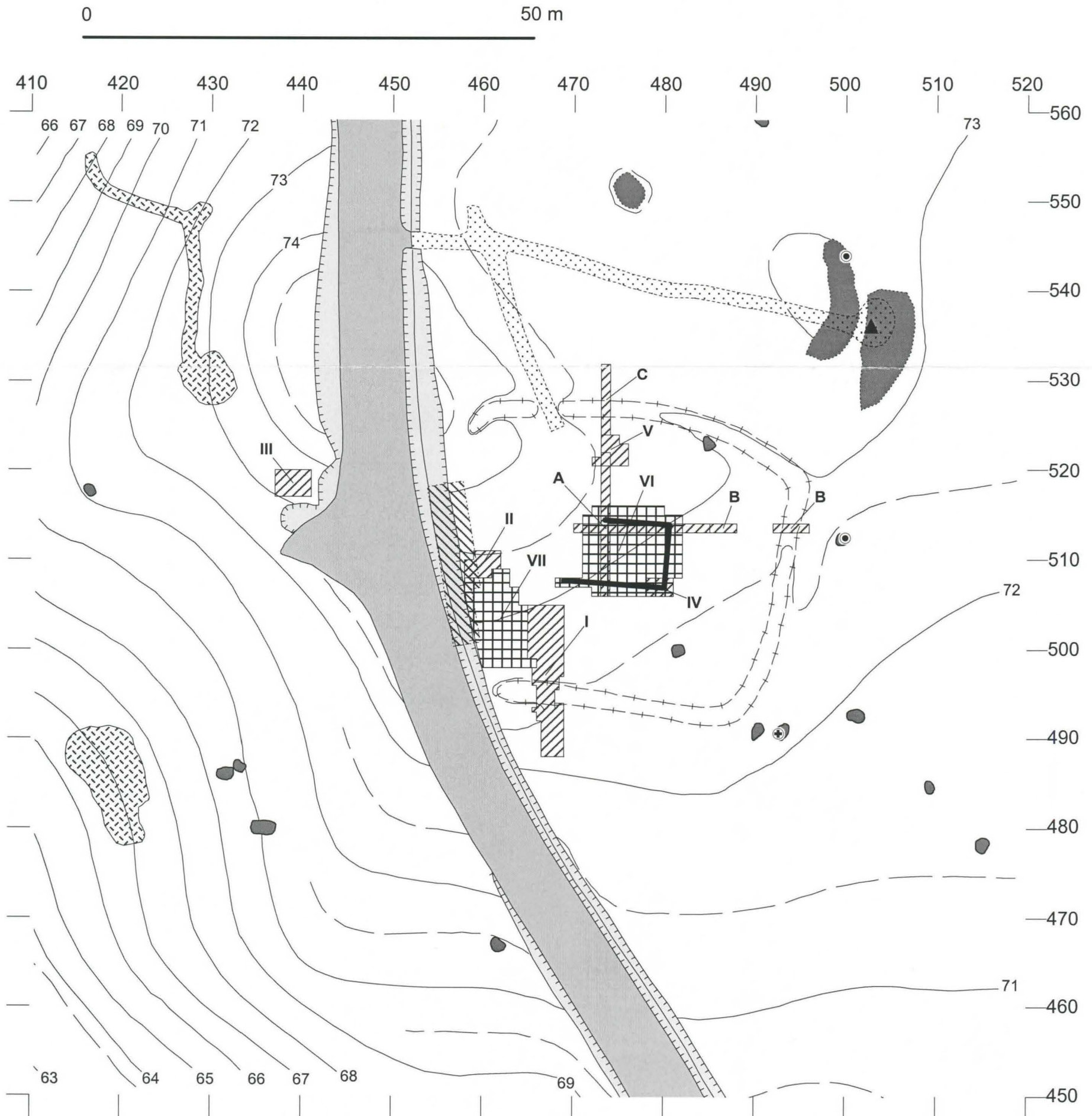
Vuosien 1997-2003 kaivausalueet on merkitty kartalle roomalaisin numeroin.

Koekaistat on merkitty kirjaimin:

A = WE- ja NS-suuntaiset koekaistat vuonna 2001

B = WE-suuntaisen koekaistan jatko vuonna 2002

C = NS-suuntaisen koekaistan jatko vuonna 2002

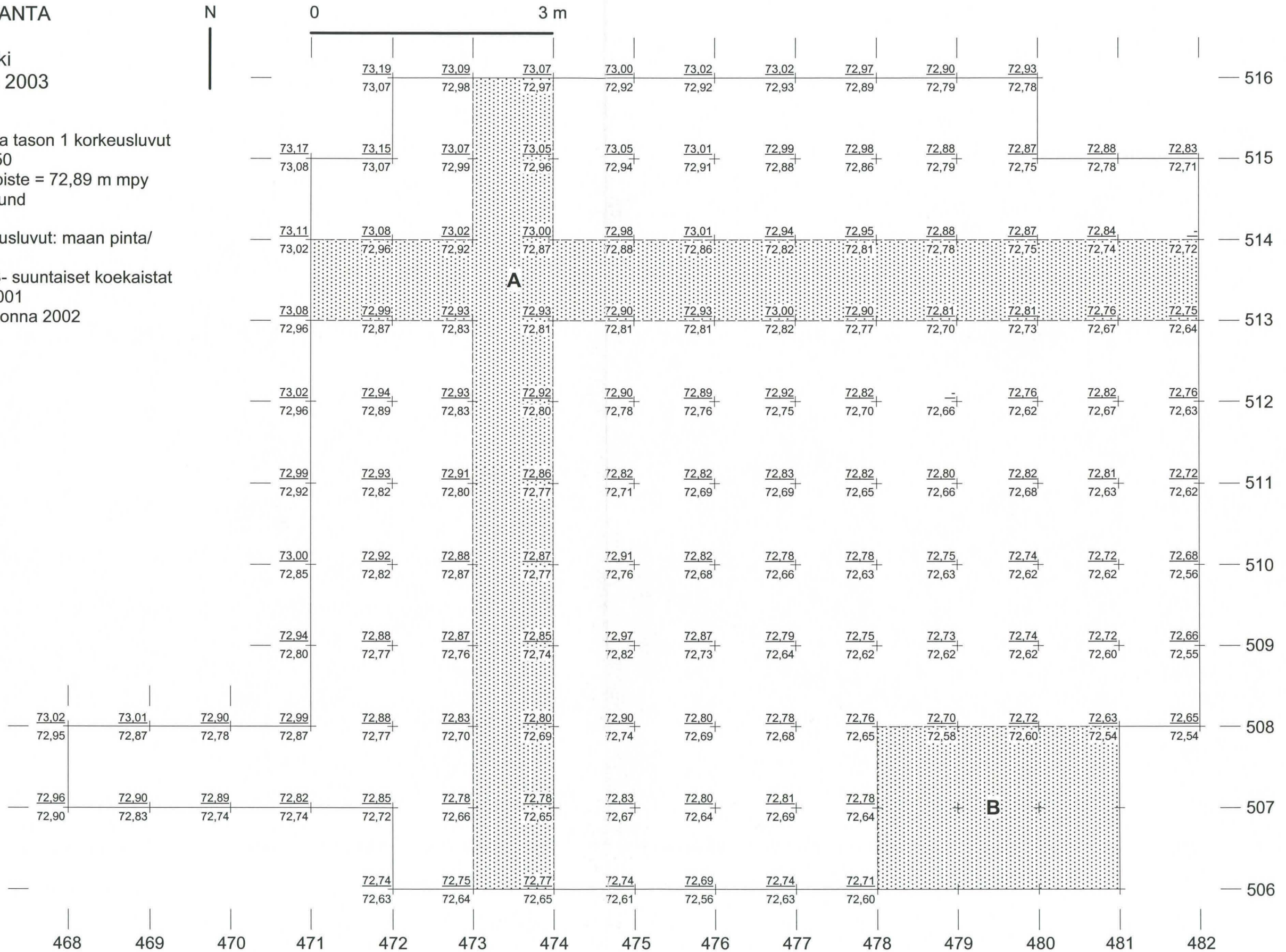

LAPPEENRANTA
Kauskila
Kappelinmäki
Ville Laakso 2003

Alue VI
Maan pinnan ja tason 1 korkeusluvut
Mittakaava 1:50
Korkeuskiintopiste = 72,89 m mpy
Piirtänyt A. Bilund

Tasojen korkeusluvut: maan pinta/
1. taso.
A = WE- ja NS- suuntaiset koekaistat
vuonna 2001
B = Alue IV vuonna 2002

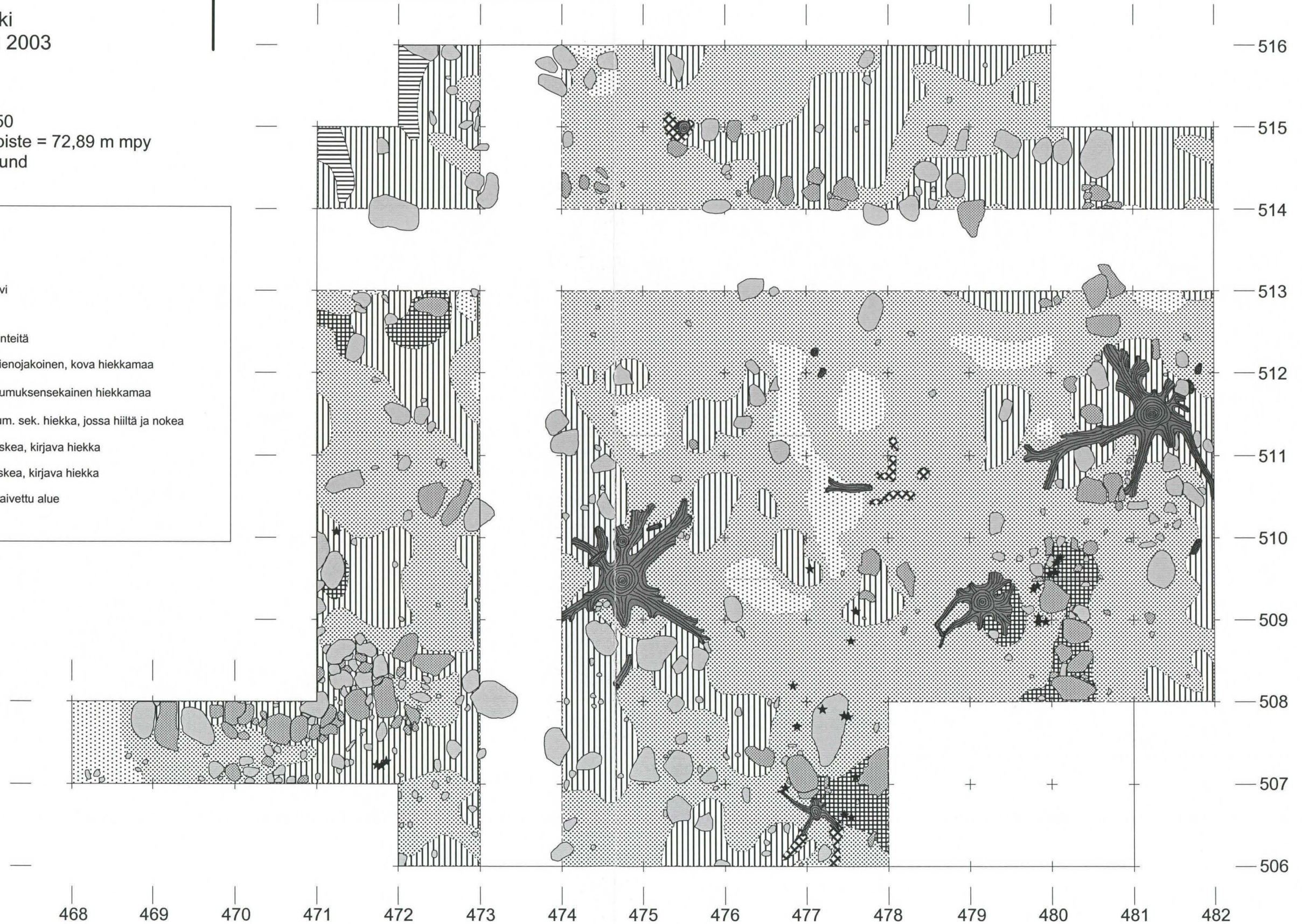

LAPPEENRANTA
Kauskila
Kappelinmäki
Ville Laakso 2003

Alue VI
Taso 3
Mittakaava 1:50
Korkeuskiintopiste = 72,89 m mpy
Piirtänyt A. Bilund

0 3 m

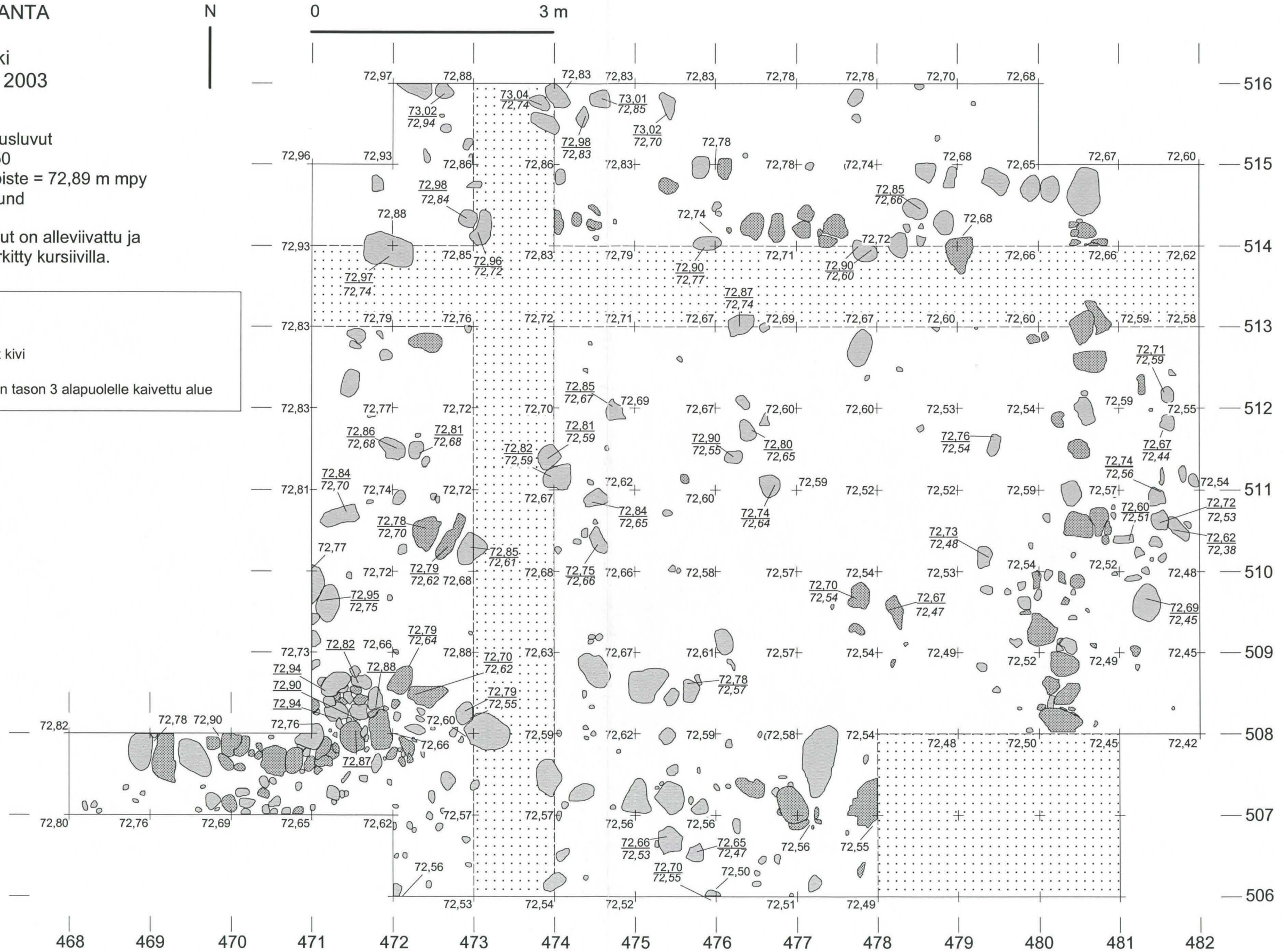
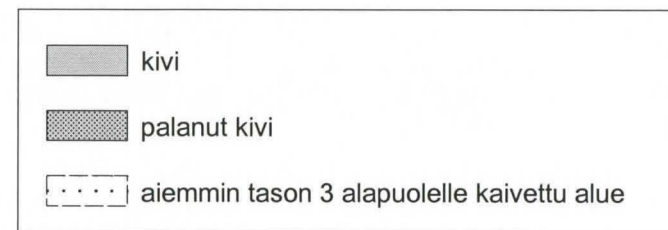

LAPPEENRANTA
Kauskila
Kappelinmäki
Ville Laakso 2003

Alue VI
Tason 3 korkeusluvut
Mittakaava 1:50
Korkeuskiintopiste = 72,89 m mpy
Piirtänyt A. Bilund

Kivien pintaluvut on alleviivattu ja pohjaluvut merkitty kursivilla.

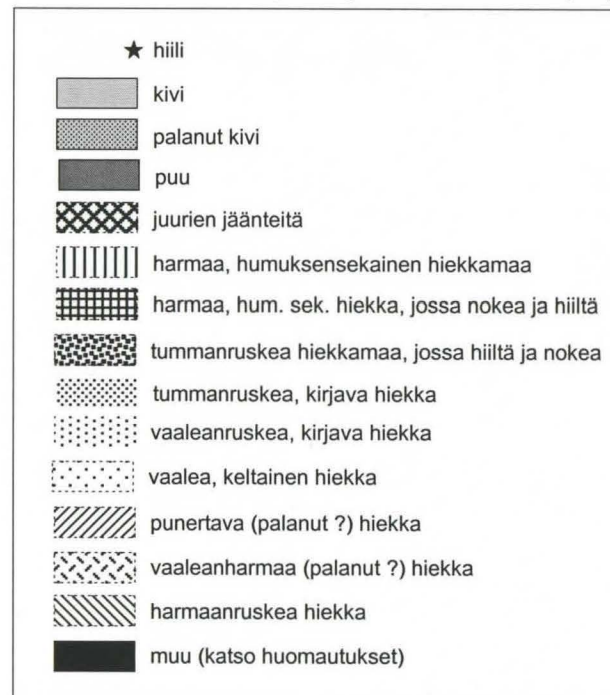

LAPPEENRANTA
Kauskila
Kappelinmäki
Ville Laakso 2003

Alue VI
Taso 4
Mittakaava 1:50
Korkeuskiintopiste = 72,89 m mpy
Piirtänyt A. Bilund

Kirjaimilla A-C merkityt alueet:
A = kaivettu tason 4 alapuolelle vuonna 2001
B = kaivettu tason 4 alapuolelle vuonna 2001
C = kivirakenne jätetty 5 cm tason 4 yläpuolelle

num	huomautus
1	kalkkikiveä
2	kalkkikiveä
3	kalkkikiveä
4	kallon osa
5	putkiluu
6	kallon osa

LAPPEENRANTA
Kauskila
Kappelinmäki
Ville Laakso 2003

Alue VI
Tason 4 korkeusluvut
Mittakaava 1:50
Korkeuskiintopiste = 72,89 m mpy
Piirtänyt A. Bilund

Kivien pintaluvut on alleviivattu.

Kirjaimilla A-C merkityt alueet:
A = kaivettu tason 4 alapuolelle vuonna 2001
B = kaivettu tason 4 alapuolelle vuonna 2001
C = kivrakenne jätetty 5 cm tason 4 yläpuolelle

